

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

А.А. Шарая

**АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС
(АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО) :**

**навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти
бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право»**

Затверджено

Вченою радою ЗНУ

Протокол № від

Запоріжжя

2022

УДК: 342.9.03(075.8)

Ш252

Шарая А. А. Адміністративний процес (адміністративне судочинство) : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 100 с.

У навчально-методичному посібнику подано в систематизованому вигляді програмний матеріал дисципліни «Адміністративний процес (адміністративне судочинство)». Викладено основи положень чинного законодавства України, яке регулює особливості розгляду адміністративних справ в адміністративних судах, поняття та принципів адміністративного судочинства, дискусійних питань теорії та практики адміністративного судочинства, його правової природи, організації адміністративних судів, що сприятиме оптимізації правотворчого та правозастосовного процесів у зазначеній сфері. Для формування необхідних навичок запропоновано практичні завдання різного рівня складності. Тлумачення основних термінів і понять адміністративного судочинства міститься у глосарії.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Право».

Рецензент: **Т.О. Коломоєць**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та господарського права, декан юридичного факультету Запорізького національного університету.

Відповідальний за випуск: **В.К. Колнаков**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. <u>ЗАГАЛЬНА</u> ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА	8
Тема 1. Поняття, основні засади та завдання адміністративного судочинства	8
Тема 2. Правове регулювання адміністративного судочинства	11
Тема 3. Організація адміністративного судочинства	14
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. <u>УЧАСНИКИ</u> АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ТА СКЛАД СУДУ	18
Тема 4. Учасники адміністративного судочинства	18
Тема 5. Процесуальне представництво	20
Тема 6. Склад суду. Відводи.....	24
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. <u>ОРГАНІЗАЦІЙНІ</u> АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА	27
Тема 7. Докази та доказування в адміністративному судочинстві.....	27
Тема 8. Процесуальні строки. Судові виклики і повідомлення.....	30
Тема 9. Судові витрати. Заходи процесуального примусу	33
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. <u>ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ</u>	37
Тема 10. Загальна характеристика позовного провадження.....	37
Тема 11. Відкриття провадження у справі.....	40
Тема 12. Розгляд справи по суті	43
Тема 13. Судові рішення в адміністративному судочинстві	46
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. <u>РОЗГЛЯД</u> ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ	50
Тема 14. Розгляд справ за правилами спрощеного позовного провадження в адміністративному судочинстві	50
Тема 15. Особливості позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ	52
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. <u>ПЕРЕГЛЯД</u> СУДОВИХ РІШЕНЬ	55
Тема 16. Апеляційне провадження в адміністративному судочинстві	55
Тема 17. Касаційне провадження	58

Тема 18. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами	61
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ	63
Тема 19. Виконання судових рішень в адміністративних справах	63
Тема 20. Відновлення втраченого судового провадження	66
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8. ПРАКТИКА ЄСПЛ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	69
Тема 21. Адміністративне судочинство та практика ЄСПЛ.....	70
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	73
ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.....	75
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	97

ВСТУП

У сучасних умовах державотворчих та правотворчих процесів в Україні та світі неабияке значення для утвердження принципи верховенства права та з метою гарантування прав людини у її відносинах з владою має правовий захист з боку незалежного, неупередженого та авторитетного органу – суду. Судовий механізм захисту прав людини, як один із правових інструментів, дозволяє усунути свавілля з боку влади, забезпечує проведення у життя принципу відповідальності влади за свою діяльність перед людиною. Цей механізм має назву «адміністративне судочинство». Адміністративне судочинство – це нормативно визначена діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, які порушуються з приводу правових спорів, що виникають між органами публічної адміністрації та фізичними і юридичними особами щодо відновлення порушеного суб'єктивного права заінтересованої особи. Це діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, тобто публічно-правових спорів, в яких хоча б однією стороною є суб'єкт публічної адміністрації. Такі спори виникають з приводу порушення органами державної влади прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Виходячи з цього можна зауважити, що адміністративне судочинство має виключно юрисдикційний характер, тому що в його основі лежать правові спори.

Метою дисципліни «Адміністративне судочинство» є вивчення та засвоєння положень чинного законодавства України, яке регулює особливості розгляду адміністративних справ в адміністративних судах, поняття та принципів адміністративного судочинства, дискусійних питань теорії та практики адміністративного судочинства, його правової природи, організації адміністративних судів, що сприятиме оптимізації правотворчого та правозастосовного процесів у зазначеній сфері. Вивчення навчальної дисципліни спрямоване на здобуття студентами поглиблених компетентностей у галузі розгляду справ адміністративними судами, достатніх для розв'язування складних задач, проблем у професійній діяльності, з розумінням природи і змісту основних правових інститутів, меж правового регулювання різних суспільних відносин, а також формування активної громадської позиції щодо державотворчих та правотворчих процесів.

Основними завданнями вивчення курсу «Адміністративне судочинство» є:

– засвоєння здобувачами основних теоретичних та практичних питань запровадження та функціонування адміністративного судочинства в Україні,

з'ясування сутності адміністративного судочинства та його відокремлення від суміжних понять;

– набуття здобувачами умінь і компетентностей щодо звернення до адміністративного суду, ознайомлення з положеннями чинного законодавства у сфері адміністративного судочинства, а також з матеріалами навчальної, монографічної та юридичної публіцистичної літератури щодо функціонування адміністративних судів в Україні;

– вироблення у здобувачів практичних навичок складання проектів процесуальних документів, які використовуються під час розгляду справ у адміністративних судах;

– набуття умінь та навичок практичного застосування норм шляхом аналізу матеріалів судової практики адміністративних судів та Верховного Суду з розгляду різних категорій публічно-правових спорів.

У пропонованому навчально-методичному посібнику зроблена спроба викласти основні питання теорії адміністративного судочинства: предмет і метод, система і структура, джерела адміністративного судочинства, поняття та сутність адміністративного судочинства як інституту судового захисту. Акцентовано увагу на особливій частині адміністративного судочинства – провадженні в адміністративному суді: звернення до адміністративного суду; відкриття провадження в адміністративній справі; підготовче провадження; судовий розгляд справи; судові рішення; особливості провадження в окремих категоріях адміністративних справ; апеляційне провадження в адміністративних справах; касаційний перегляд судових рішень; провадження за нововиявленими та виключними обставинами.

У навчально-методичному посібнику також висвітлюються основні положення Кодексу адміністративного судочинства України; характеристика повноважень адміністративних судів щодо розгляду справ адміністративної юрисдикції; розкриття порядку звернення до адміністративних судів; роз'яснення порядку здійснення адміністративного судочинства в Україні; з'ясування завдань та принципів адміністративного судочинства; вивчення організації адміністративного судочинства та зміст і значення різних видів провадження в адміністративних судах; розкриття процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень в адміністративних справах та специфіки заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

Важливим завданням, яке покликаний вивчення зазначеної навчальної дисципліни є можливість використання поглиблених знань у сфері адміністративного судочинства на практиці, як при наданні юридичної допомоги особам в реалізації їхніх прав та законних інтересів, так і при виконанні функцій в органах публічного управління, а також в адміністративних судах.

Структуру навчально-методичного посібника розроблено із урахуванням вимог Наказу Міністерства освіти і науки України № 408 від 08.04.2021 р., яким затверджено Програму другого блоку єдиного фахового вступного випробування - тесту з восьми базових правничих дисциплін.

Таким чином, навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право» містить системний виклад навчального матеріалу та відповідає основним вимогам сучасних навчальних програм з навчальної дисципліни «Адміністративне судочинство».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Тема 1. Поняття, основні засади та завдання адміністративного судочинства

План

1. Історія становлення адміністративного судочинства в Україні.
2. Сутність, зміст та ознаки адміністративного судочинства.
3. Співвідношення адміністративного судочинства з адміністративною юстицією, адміністративним процесом.
4. Принципи адміністративного судочинства.

основні поняття

Адміністративне судочинство, адміністративний процес, адміністративна юстиція, адміністративний суд, суб'єкт владних повноважень, приватна особа, публічний інтерес, публічно-правові відносини, принципи адміністративного судочинства, верховенство права, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, гласність і відкритість судового процесу, змагальність сторін, диспозитивність, розумність строків, зловживання процесуальними правами.

теоретичні відомості

Зародження і розвиток адміністративного судочинства як правового явища нерозривно і органічно поєднано з становленням і функціонуванням *адміністративної юстиції*. Адміністративній юстиції можна дати різні визначення. Згідно з найфундаментальнішим з них вона є процесом притягнення влади до відповідальності за її дії стосовно громадян.

Сам по собі термін «адміністративна юстиція» внутрішньо суперечливий, тому що поєднує різні за своєю сутністю поняття «адміністрація» і «юстиція». Адміністрація у розумінні діяльності — це управління, допомога (з погляду характеру діяльності), а в організаційному плані — це виконавчо-розпорядницькі органи державного управління і їх посадові особи. Юстиція — це законність, справедливість, правосуддя, що здійснюється системою судових установ. Між управлінням і правосуддям існують розходження як у самому змісті діяльності, так і в зовнішніх формах її прояву.

Етапи становлення та розвитку інституту адміністративного судочинства в ХХ – ХХІ ст. – за часів становлення та укріплення української державності:

– 1917–1922 рр. – формування адміністративної юстиції в період УНР та національно-демократичних революцій;

– 1922–1991 рр. – розвиток адміністративної юстиції (за радянських часів до здобуття Україною незалежності);

– 1991 – 2005 – створення передумов для запровадження адміністративної юстиції;

– 2005 – теперішній час – сучасний етап становлення та розвитку адміністративної юстиції в Україні.

Адміністративне судочинство — це нормативно визначена діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, які порушуються з приводу правових спорів, що виникають між органами публічної адміністрації та фізичними і юридичними особами щодо відновлення порушеного суб'єктивного права заінтересованої особи. Це діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, тобто публічно-правових спорів, в яких хоча б однією стороною є суб'єкт публічної адміністрації. Такі спори виникають з приводу порушення органами державної влади прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Виходячи з цього можна зауважити, що адміністративне судочинство має виключно юрисдикційний характер, тому що в його основі лежать правові спори.

КАС України визначає **адміністративне судочинство** як *діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у визначеному КАС України порядку (ст.4)*.

Характерними **ознаками адміністративного судочинства** є:

- 1) є формою реалізації адміністративного права як права матеріального;
- 2) спори, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства, мають публічно-правовий характер, а саме адміністративне судочинство спрямоване на захист прав, свобод та законних інтересів в публічно-правовій сфері;
- 3) однією зі сторін у адміністративному судочинстві завжди виступає суб'єкт владних повноважень;
- 4) регламентація правовідносин в сфері адміністративного судочинства здійснюється Кодексом адміністративного судочинства України;
- 5) право вирішення справи по суті належить адміністративному суду;
- 6) підставою відкриття провадження у справі є подання адміністративного позову.
- 7) воно знаходить вияв як у законах України, так і в міжнародних нормативно-правових актах.

Принципи адміністративного судочинства – це визначальні ідеї, основні засади, згідно з якими відбувається регулювання відносин, що виникають у сфері адміністративного судочинства, і які виражають завдання правосуддя в адміністративних справах, характеризують методи їх здійснення.

Вони

- закріплюють положення, що визначають зміст правосуддя і
- виступають критерієм правомірності поведінки учасників правовідносин, що виникають у сфері правосуддя,

- визначають структуру всіх процесуальних норм, стадій та інститутів та направляють процесуальну діяльність на досягнення цілей та завдань адміністративного судочинства.

Основні принципи адміністративного судочинства визначені в статті 2 КАС України. Основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є:

- 1) верховенство права;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 5) обов'язковість судового рішення;
- 6) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 7) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом;
- 8) розумність строків розгляду справи судом;
- 9) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 10) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення.

Зверніть увагу

- На розмежування понять «адміністративна юстиція», «адміністративна юрисдикція», «адміністративне судочинство», «адміністративний процес» та «адміністративна процедура»;

- На підходи до розуміння адміністративної юстиції: «вузький» підхід (адміністративна юстиція визначається тільки як судовий захист). «широкий» підхід (включає не тільки вирішення адміністративно-правових спорів судами (власне адміністративне судочинство));

- На завдання адміністративного судочинства, яке полягає у захисті прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ;

- На нормативний зміст принципів адміністративного судочинства.

? питання для самоконтролю

1. Які історичні передумови становлення адміністративного судочинства в Україні?

2. Як співвідносяться поняття «адміністративне судочинство» та «адміністративна юстиція»?

3. Як визначено поняття «адміністративне судочинство» у наукових та нормативних джерелах?

4. Які ознаки притаманні адміністративному судочинству?

5. Які принципи адміністративного судочинства визначені КАС України?

виконайте вправу

1. Скласти таблицю «Етапи становлення адміністративного судочинства».

<i>Назва етапу (номер)</i>	<i>Часовий проміжок</i>	<i>Коротка характеристика етапу</i>

2. Скласти таблицю «Принципи адміністративного судочинства».

<i>Назва принципу</i>	<i>Сутність і зміст</i>	<i>Нормативне закріплення</i>

3. Навести приклади порушення принципів адміністративного судочинства

література до теми

Бояринцева М. А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія; Запоріж. нац. ун-т. Херсон : Гельветика, 2019. 480 с.

Гоптарев О.І. Адміністративно-правові засади забезпечення принципу відкритості адміністративного судочинства в період розбудови громадянського суспільства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Кривий Ріг, 2019. 20 с.

Капля О. М. Принципи адміністративного судочинства України: теорія та практика реалізації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 35 с.

Писаренко Н. Б. Засади адміністративного судочинства (сучасний український контекст): монографія. Харків : Право, 2019. 248 с.

Писаренко Н. Б. Концептуальні основи адміністративного судочинства в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 38 с.

Тема 2. Правове регулювання адміністративного судочинства

План

1. Правова основа адміністративного судочинства в Україні.
2. Система адміністративних судів в Україні.
3. Форми адміністративного судочинства за законодавством України.

основні поняття

Правове регулювання, правова основа, законодавство про адміністративне судочинство, джерела права які застосовуються судом, адміністративний суд, система адміністративних судів, місцевий адміністративний суд, окружний адміністративний суд, апеляційний адміністративний суд, Верховний суд, Касаційний адміністративний суд, загальне позовне провадження, спрощене позовне провадження, форми адміністративного судочинства, справа незначної складності (малозначна справа).

теоретичні відомості

Вітчизняне законодавство про адміністративне судочинство включає такі нормативно-правові акти:

- Конституція України;
- Кодекс адміністративного судочинства України;
- закони, якими вносяться зміни до згаданого кодексу;
- закон «Про судоустрій і статус суддів»,
- міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України,
- окремі укази Президента України та відомчі нормативно-правові акти.

Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України відповідно до ст. 9 Конституції, є частиною національного законодавства (ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 р. "Про міжнародні договори"). Чільне місце серед міжнародних договорів, що визначають засади адміністративного судочинства, займає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Ст. 6 Конвенції гарантує право на справедливий суд у справах про цивільні права та обов'язки, але Європейський суд з прав людини дає досить широке розуміння таких справ, тому у багатьох випадках вимоги цієї статті щодо справедливого і відкритого розгляду справ упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, прямо поширюються на адміністративне судочинство.

Відповідно до КАС України адміністративні справи розглядають і вирішують адміністративні суди.

Адміністративний суд - суд, до компетенції якого КАС України віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ (ст.4 КАС України).

Це означає, що у процесуальному розумінні адміністративним судом є не лише суд, який в офіційній назві містить слово "адміністративний", а й будь-який інший суд, який розглядає і вирішує адміністративні справи.

Отже, **адміністративним судом** в контексті КАС України є:

- 1) місцевий загальний суд при розгляді і вирішенні ним адміністративних справ;
- 2) окружний адміністративний суд;

3) апеляційний адміністративний суд;

4) Верховний Суд України при перегляді судових рішень в адміністративних справах.

З урахуванням специфіки адміністративної юрисдикції адміністративне судочинство набуває процесуального оформлення. Конкретна процесуальна діяльність при цьому становить зміст адміністративно-процесуальних відносин, які переважно засновані на матеріальних адміністративно-правових відносинах, у межах яких виникає спір.

Із-поміж ознак форми адміністративного судочинства потрібно висвітлити такі характеристики:

– має на меті досягнення юридичного результату, що вимагається заінтересованими суб'єктами та забезпечує реалізацію повноважень суб'єктом, який забезпечує ведення процесу, а саме: вирішення індивідуально-конкретної адміністративної справи;

– свідома, цілеспрямована діяльність, пов'язана із здійсненням операцій з нормами права у зв'язку із вирішенням юридичних справ;

– полягає в реалізації владних повноважень спеціально уповноваженими суб'єктами владних повноважень, які взаємодіють із іншими суб'єктами, зокрема невладними;

– оформлюється за допомоги офіційних актів-документів, які закріплюють проміжні та остаточні підсумки процесуальної діяльності адміністративного суду та фіксують волю уповноваженого суб'єкта влади щодо розглянутої юридичної справи;

– існує систематизована детальна регламентація цієї діяльності юридичними нормами, які надають процесуальній формі здійсненню адміністративного судочинства.

Адміністративне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими КАС України, у порядку **позовного провадження (загального або спрощеного)**. Спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

⚡зверніть увагу

- На розмежування понять «законодавство про адміністративне судочинство» та «джерела права, які застосовуються судом»;

- На систему законодавства про адміністративне судочинство, яке охоплює: Конституцію України, КАС України та закони України, якими вносяться зміни до нього, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України, укази Президента України;

- На елементи системи адміністративних судів;

- На особливості розмежування форм адміністративного судочинства.

? питання для самоконтролю

1. Які нормативно-правові акти можуть застосовуватись у сфері адміністративного судочинства?
2. Які акти можна віднести до джерел, що застосовуються адміністративним судом?
3. Як можна охарактеризувати структуру КАС України?
4. Яким чином побудована система адміністративних судів України?
5. Які правила застосовуються для обрання форми адміністративного судочинства?

✍ виконайте вправу

1. Скласти схему «Система адміністративних судів в Україні».
2. Скласти таблицю «Правова основа адміністративного судочинства в Україні».

📖 література до теми

Галіцина Н. Адміністративне судочинство як процесуальний засіб вирішення соціальних спорів. *Підприємництво, господарство і право* : щомісячний науково-практичний юридичний журнал / Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ "Гарантія" ; голов. ред. Калаур І.Р. ; редкол.: Васильєва В.А., Коструба А.В., Кот О.О. [та ін.]. Київ, 2020. № 9 (295). С. 119-126.

Лук'янець Д. Категорія протиправності в доктрині адміністративного судочинства. *Право України* : юридичний журнал. № 4. С. 27-39.

Муза О. В. Процесуальні засади спрощеного позовного провадження в адміністративному судочинстві України: монографія / О. В. Муза, К. Є. Травкіна ; Акад. адвокатури України. Київ : Четверта хвиля, 2019. 108 с.

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / [М.В. Афанасьєва, А.А. Барікова, О.Я. Бойко та ін. ; за заг. ред. Р.С. Мельника] ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Херсон : Гельветика, 2019. 1029 с.

Решота В. Джерела, які застосовуються судами в адміністративному та адміністративно-деліктному судочинстві. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXV звіт. наук.-практ. конф., 7-8 лют. 2019 р. / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Юрид. ф-т ; [редкол.: В.М. Бурдін (голова) та ін.]. Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2019. Ч. 2. С. 60-62.

Тема 3. Організація адміністративного судочинства

📁 План

1. Сутність та ознаки публічно-правових спорів.
2. Поняття та складові адміністративної юрисдикції.
3. Структура адміністративних судів.
4. Функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

5. Особливості надання правничої допомоги при вирішенні справ в адміністративному суді.

основні поняття

Публічно-правовий спір, адміністративно-правовий спір, суб'єкт владних повноважень, адміністративна юрисдикція, предметна юрисдикція, інстанційна юрисдикція, територіальна юрисдикція, правнича допомога, професійна правнича допомога, безоплатна правнича допомога.

теоретичні відомості

Головною особливістю такого спору є те, що він виникає у *сфері реалізації публічної влади* і *обов'язковою стороною* має бути представник цієї влади.

Публічно-правовий спір можна охарактеризувати як виражену в юридично значимих діях сторін суперечність, що виникла з приводу реалізації прав, свобод чи законних інтересів у сфері публічно-владних правовідносин у тому числі у зв'язку з прийняттям суб'єктами владних повноважень рішень у вигляді нормативно-правових актів.

Публічно-правовий спір - спір, у якому:

- хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або

- хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або

- хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи.

ознаки публічно-правового спору:

– виникає з публічно-правових відносин;

– особливий суб'єктний склад: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи;

– предметом спору є рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів публічно-правових відносин, які порушують або можуть порушити права, свободи та інтереси інших суб'єктів;

– підставою виникнення спору є порушення суб'єктом владних повноважень прав, свобод чи охоронюваних законом інтересів іншого (інших) учасників правовідносин, а також невиконання ним обов'язків, встановлених законодавством, або втручання в компетенцію іншого суб'єкта – носія публічної влади;

– таке порушення (втручання) має бути вчинене саме в процесі реалізації названим суб'єктом своїх публічно-владних повноважень.

Адміністративна юрисдикція являє собою адміністративно-процесуальний механізм, заснований на адміністративно-правових критеріях, за допомогою якого учасники публічно-правових, адміністративно-правових відносин, адміністративний суд визначають власне адміністративно-правові відносини як підставу виникнення публічно-правової суперечки та як підставу звернення до адміністративного суду.

КАС України містить 3 складові адміністративної юрисдикції:

- Предметна юрисдикція
- Інстанційна юрисдикція
- Територіальна юрисдикція (підсудність).

Поняття **предметної юрисдикції** було значно розширено в останній редакції Кодексу адміністративного судочинства. В попередніх редакціях під нею розумівся механізм розподілу справ між адміністративними судами першої інстанції залежно від предмету позову. Чинна редакція Кодексу включає до цього поняття також і визначення юрисдикції адміністративних судів взагалі, відмежування справ, які розглядаються адміністративними судами від інших категорій адміністративних справ. **Інстанційна підсудність** визначається установленням судів, які мають розглядати конкретну адміністративну справу в першій, апеляційній та касаційній інстанціях. При виробленні правил інстанційної підсудності дотриманий принцип, за яким кожна ланка адміністративних судів виконує функції лише однієї інстанції. **Правила територіальної підсудності** визначено у такий спосіб, щоб, по можливості, забезпечити розгляд справи адміністративним судом, який територіально найбільш наближений до місця проживання чи місця знаходження особи. У такий спосіб забезпечується краща доступність правосуддя в адміністративних справах до невіддільних суб'єктів.

В структуру місцевого адміністративного суду входять : Голова суду, заступник голови, судді.

В структуру апеляційного адміністративного суду входять: Голова суду, перший заступник голови, заступники голови і судді.

У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ. Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду строком на три роки. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про обрання секретаря судової палати приймаються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду

У складі Верховного Суду діють:

- 1) Велика Палата Верховного Суду;

- 2) Касаційний адміністративний суд;
- 3) Касаційний господарський суд;
- 4) Касаційний кримінальний суд;
- 5) Касаційний цивільний суд.

У судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. Позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в день надходження документів.

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) - сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію визначених законодавством процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС.

Учасники справи мають право користуватися правничою допомогою. Представництво в суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом. Безоплатна правнича допомога надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги.

⚡зверніть увагу

- На публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів;
- На види адміністративної юрисдикції (предметна юрисдикція, інстанційна юрисдикція, територіальна юрисдикція (підсудність));
- На структура адміністративних судів з урахуванням положень нормативно-правових актів;
- На етапи становлення структурних елементів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи;
- На види правничої допомоги при вирішенні справ в адміністративному суді, нормативне регулювання.

? питання для самоконтролю

1. Що таке публічно-правовий спір?
2. В чому полягають правила адміністративної юрисдикції?
3. Які вимоги висуваються до структура адміністративних судів?

4. На що впливає функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи?

5. У чому полягають особливості надання правничої допомоги при вирішенні справ в адміністративному суді?

виконайте вправу

1. З'ясувати правила визначення адміністративної юрисдикції (предметна юрисдикція, інстанційна юрисдикція, територіальна юрисдикція).

2. На прикладі будь-якого адміністративного суду (територіально розташованого у м. Запоріжжя) визначити його структуру.

3. Ознайомитись із нормативно-правовими актами, що регулюють існування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

4. З'ясувати особливості надання безоплатної первинної та безоплатної вторинної правничої допомоги в адміністративному судочинстві.

5. Підготувати приклади 3 конкретних практичних ситуацій щодо визначення предметної юрисдикції, інстанційної юрисдикції, територіальної юрисдикції (для обговорення на практичному занятті у групі).

література до теми

Барікова А.А. Преюдиція в межах адміністративного судочинства. *Слово Національної школи суддів України* : фахове загальнодержавне науково-практичне та науково-методичне юридичне видання. 2020. № 3 (32). С. 75-83.

Герасименко Є.С. Сучасні електронні технології та адміністративне судочинство. Виклики та проблеми впровадження. *Міжнародна науково-практична конференція "Актуальні проблеми захисту інформаційних прав особи в умовах технологічних викликів та цифрової реальності"* : 17-18 верес. 2019 р.

"Актуальні проблеми захисту інформаційних прав особи в умовах технологічних викликів та цифрової реальності", міжнар. наук.-практ. конф. Херсон : Гельветика, 2019. С. 150-153.

Коваль М.П. Адміністративний судовий процес та особливості розгляду деяких спорів : навч. посібник у схемах. Одеса : Юридична література, 2020. 213 с.

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України : станом на 22 лют. 2021 р. / [К.А. Бабенко та ін.] ; за ред. Журавльова Дмитра Володимировича. Київ : Професіонал, 2021. 437 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

УЧАСНИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ТА СКЛАД СУДУ

Тема 4. Учасники адміністративного судочинства

План

1. Суб'єкти і учасники адміністративного судочинства.
2. Склад учасників справи в адміністративному судочинстві.
3. Поняття та зміст адміністративної процесуальної правосуб'єктності.

4. Права та обов'язки осіб, які беруть участь в адміністративній справі.

основні поняття

Учасники адміністративної справи, учасники адміністративного судочинства, суб'єкти адміністративного судочинства, склад учасників, сторони, позивач, відповідач, треті особи, органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, процесуальне правонаступництво, адміністративна процесуальна правосуб'єктність, адміністративна процесуальна правоздатність, адміністративна процесуальна дієздатність.

теоретичні відомості

Поняття «суб'єкт процесу» ширше відносно поняття «учасник процесу». Суб'єкт адміністративного процесу є носієм прав і обов'язків з реалізації процесуальної діяльності у сфері публічного управління, який здатний надані права щодо процесуальної діяльності реалізувати, а покладені обов'язки – виконувати, учасник адміністративного процесу – це реально існуючий індивід адміністративного процесу.

Враховуючи місце учасників у судовому адміністративному процесі та ті завдання, які вони виконують у межах загальних завдань процесу їх можна поділити на 2 великі групи:

1) Особи, які беруть участь у справі. Вони є безпосередніми учасниками судового адміністративного процесу, це сторони (позивач і відповідач), треті особи (які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору та які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору), органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

2) Інші учасники адміністративного процесу, які своєю участю або сприяють усебічному, повному, об'єктивному розгляду справи, або обслуговують процес.

Категорія «адміністративна процесуальна правосуб'єктність» є важливою для визначення статусу учасників. Вона включає в себе здатність мати процесуальні права та обов'язки в адміністративному судочинстві (правоздатність) та здатність особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки, у тому числі доручати ведення справи представникові (дієздатність).

зверніть увагу

- На нормативне закріплення складу учасників справи;
- На зміст понять «сторони» і «треті особи»;
- На правовий і процесуальний статус позивача і відповідача;
- На розмежування третіх осіб що заявляють самостійні вимоги і третіх осіб що не заявляють самостійних вимог;
- На поняття та зміст адміністративної процесуальної правосуб'єктності;

- На елементи адміністративної процесуальної правосуб'єктності.

? питання для самоконтролю

1. Хто належить до складу учасників адміністративної справи? Визначити правовий статус сторін та третіх осіб.
2. У чому полягає зміст адміністративної процесуальної правосуб'єктності?
3. Який нормативний перелік прав та обов'язків учасників адміністративного судочинства?
4. У чому полягають особливості процесуального представництва?
5. Хто належить до «інших учасників адміністративного судочинства»? Які підстави підстави їх участі у справі?
6. У чому полягає різниця понять «процесуальне правонаступництво» та «заміна неналежної сторони»?

✍ виконайте вправу

1. Скласти задачу за ст. 48 КАС України (для обговорення на практичному занятті у групі).
2. Навести приклади конкретних судових справ, де беруть участь:
 - а) Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору;
 - б) Треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору.
3. Навести приклади зловживання процесуальними правами.

📖 література до теми

Бевзенко В. М. Сутність та підстави втручання адміністративного суду у розсуд суб'єкта публічної адміністрації: монографія / В. М. Бевзенко, Г. В. Панова. Київ : Дакор, 2018. 232 с.

Вовк Ю.Є. Інститут дискреції суб'єкта владних повноважень в адміністративному судочинстві. *Право та інновації : науково-практичний журнал*. Харків, 2020. № 3 (31). С. 46-51.

Губська О. Особливості реалізації дискреційних повноважень суб'єктами владних повноважень і вибору судами способу захисту під час здійснення адміністративного судочинства. *Слово Національної школи суддів України : фахове загальнодержавне науково-практичне та науково-методичне юридичне видання*. Київ, 2020. № 4 (33). С. 58-75.

Ільчишин Н.В. Характеристика суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Хмельницький, 2019.

Кихтюк Р.М. Правові засади процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019.

Рибак М.С. Здійснення суб'єктом публічної адміністрації права на позов в адміністративному судочинстві : дис. ... д-ра філософії : 081 / Київ, 2020.

Савчук Р. М. Перекладач як учасник адміністративного судочинства: процесуальний статус, компетентність, неупередженість : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00. Одеса, 2018. 24 с.

Тема 5. Процесуальне представництво

📁 План

1. Процесуальне представництво в адміністративному судочинстві.
2. «Інші учасники адміністративного судочинства»: процесуальний статус.
3. Підстави залучення до розгляду справи в адміністративному суді інших учасників адміністративного судочинства.

основні поняття

Процесуальне представництво, представник, законний представник, адвокат, помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, висновок експерта, перекладач, спеціаліст.

теоретичні відомості

У адміністративному процесі передбачено право сторони чи третьої особи діяти в адміністративному процесі разом із представником або через нього з метою кращого представлення своїх інтересів, а також встановлюються вимоги до осіб, які можуть бути представниками, та підстави для їх залучення.

Процесуальний статус представників в судочинстві покликаний виконувати дві функції:

- 1) захищати права, свободи та інтереси осіб, які беруть участь у справі, тобто здійснювати правозаступництво;
- 2) представляти таких осіб в адміністративній справі, тобто здійснювати процесуальне представництво.

Види представників в адміністративному процесі

- 1) представники, які беруть участь в адміністративному процесі на основі закону (законні представники);
- 2) представники, які беруть участь в адміністративному процесі на основі договору (договірні представники).

Перша категорія представників уповноважена на представництво законом, а тому довіреності для них не потрібно, достатньо підтвердити той факт, з яким закон пов'язує існування представницьких повноважень.

Участь другої категорії представників в адміністративному процесі залежить від взаємного волевиявлення самого представника, а також сторони, третьої особи чи навіть іншого їхнього представника, який наділений правом передоручати ведення справи. Таке взаємне волевиявлення втілюється в усному чи письмовому договорі. Зазвичай підтвердженням повноважень договірному представника є довіреність .

Учасниками судового процесу, крім учасників справи та їх представників, є помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст.

Помічник судді забезпечує підготовку та організаційне забезпечення судового процесу. Помічник судді:

1) бере участь в оформленні судових справ, за дорученням судді готує проекти запитів, листів, інших матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи, виконавчих документів;

2) здійснює оформлення копій судових рішень для направлення сторонам у справі та іншим учасникам справи відповідно до вимог процесуального законодавства, контролює своєчасність надсилання копій судових рішень;

3) виконує інші доручення судді, що стосуються організації розгляду судових справ.

Помічник судді за дорученням судді (головуючого у судовій колегії) може за відсутності секретаря судового засідання здійснювати його повноваження. Під час здійснення таких повноважень помічнику судді може бути заявлено відвід з підстав, визначених КАС України для відводу секретаря судового засідання.

Секретар судового засідання:

1) здійснює судові виклики і повідомлення;

2) перевіряє, хто з учасників судового процесу з'явився в судове засідання, хто з учасників судового процесу бере участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, і доповідає про це головуючому;

3) забезпечує контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами і проведення судового засідання в режимі відеоконференції;

4) забезпечує ведення протоколу судового засідання;

5) забезпечує оформлення матеріалів адміністративної справи;

6) виконує інші доручення головуючого у справі.

До участі в адміністративному процесі головуючим у судовому засіданні може залучатися судовий розпорядник.

Судовий розпорядник:

1) забезпечує належний стан зали судового засідання і запрошує до неї учасників судового процесу;

2) оголошує про вхід суду до зали судового засідання і вихід суду із неї;

3) слідкує за дотриманням порядку особами, присутніми у залі судового засідання;

4) приймає від присутніх у залі учасників судового процесу та передає документи і матеріали суду під час судового засідання;

5) виконує розпорядження головуючого про приведення до присяги перекладача, експерта;

6) запрошує до зали судового засідання свідків та виконує розпорядження головуючого про приведення їх до присяги;

7) виконує інші розпорядження головуючого, пов'язані із забезпеченням умов, необхідних для розгляду адміністративної справи.

Вимоги судового розпорядника, пов'язані із виконанням обов'язків, встановлених цією статтею, є обов'язковими для учасників справи, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів та інших осіб, присутніх у залі судового засідання. У разі відсутності в судовому засіданні розпорядника його функції виконує секретар судового засідання.

Як свідок в адміністративній справі судом може бути викликана будь-яка особа, якій відомі обставини, що належить з'ясувати у справі. Свідок викликається в судове засідання з ініціативи суду або учасників справи. Учасник справи, заявляючи клопотання про виклик свідка, повинен зазначити його ім'я, місце проживання (перебування), роботи чи служби та обставини, щодо яких він може дати показання. Свідок зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом і дати правдиві показання про відомі йому обставини. За відсутності заперечень учасників справи свідок може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Суд може дозволити свідку брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції незалежно від заперечень учасників справи, якщо свідок не може з'явитися до суду через хворобу, похилий вік, інвалідність або з інших поважних причин.

Експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи. Експерт може призначатися судом або залучатися учасником справи. Експерт зобов'язаний дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання. Експерт зобов'язаний з'явитися до суду за викликом суду та роз'яснити свій висновок і відповісти на питання суду та учасників справи. За відсутності заперечень учасників справи експерт може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом. Експерт з питань права зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом, відповідати на поставлені судом питання, надавати роз'яснення. За відсутності заперечень учасників справи експерт з питань права може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками, необхідними для застосування технічних засобів, і призначена судом для надання консультацій та технічної допомоги під час вчинення процесуальних дій, пов'язаних із застосуванням таких технічних засобів (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо). Допомога та консультації спеціаліста не замінюють висновок експерта.

Перекладачем є особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється адміністративне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухоніми. Перекладач допускається ухвалою суду за клопотанням учасника справи або призначається з ініціативи суду.

⚡зверніть увагу

- На підстави процесуального представництва;
- На види процесуального представництва;

- На особливості залучення до розгляду справи інших учасників адміністративного судочинства.

? питання для самоконтролю

1. Які підстави і особливості процесуального представництва?
2. Які підстави участі інших учасників адміністративного судочинства в адміністративній справі?
3. Хто не може бути допитаний як свідок?
4. Які підстави для притягнення до відповідальності експерта, свідка, перекладача, спеціаліста?
5. У чому різниця між правовим статусом помічника судді і секретаря судового засідання?

✍ виконайте вправу

Складіть таблицю «Інші учасники адміністративного судочинства»

<i>Учасник</i>	<i>Підстави участі, зміст участі</i>	<i>Відповідальність</i>

📖 література до теми

Джафарова М. Загальна характеристика інституту процесуального представництва в адміністративному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 148-152.

Носенко А. В. Представництво інтересів приватної особи прокурором в адміністративному судочинстві. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адміністр. права, Каф. адміністр. права та адміністр. діяльності ; уклад.: Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 136-139.

Славінська І. В., Ізбаш К. С. Представництво в адміністративному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 298-301.

Смокович М. І. Системний аналіз норм національного законодавства, які регулюють представництво в адміністративному процесі. *Правова позиція*. 2020. № 2(27). С. 48-53.

Таможня О. Представництво інтересів держави в адміністративному судочинстві: особливості та проблеми нормативно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 178-185.

Тема 6. Склад суду. Відводи

📁 План

1. Визначення складу суду для розгляду адміністративної справи.
2. Підстави для відводу (самовідводу) судді.

3. Підстави для відводу (самовідводу) секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

основні поняття

Склад суду, суд, адміністративний суд, колегія суддів, суддя, суддя-доповідач, колегія, збори суддів, окрема думка судді, відвід, самовідвід, неупередженість судді, об'єктивність судді, заінтересованість у результатах справи.

теоретичні відомості

Склад суду – це законодавчо визначена кількість суддів, уповноважених законом на провадження всіх процесуальних дій в межах одного судового процесу

Справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, - колегією суддів, а також за участю присяжних.

1) Здійснення адміністративного судочинства суддею одноособово:

Усі адміністративні справи в суді першої інстанції, крім випадків, встановлених КАС України, розглядаються і вирішуються суддею одноособово.

2) Здійснення адміністративного судочинства колегією суддів:

- перелік справ встановлюється КАС України;
- до складу входить визначений Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою суддя-доповідач;
- персональний склад постійних колегій суддів визначається зборами суддів відповідного суду.

Усі питання, що виникають під час колегіального розгляду адміністративної справи, вирішуються більшістю голосів суддів. При прийнятті рішення з кожного питання жоден із суддів не має права утримуватися від голосування та підписання судового рішення. Головуючий у судовому засіданні голосує останнім. Суддя, не згодний із судовим рішенням за наслідками розгляду адміністративної справи, може письмово викласти свою окрему думку. Про наявність окремої думки повідомляються особи, які беруть участь у справі, без оголошення її змісту в судовому засіданні. Окрема думка приєднується до справи і є відкритою для ознайомлення.

Задля забезпечення безсторонності та об'єктивності суду законодавець передбачив процесуальну гарантію дотримання вимог – це право відводу. Можливість заявити відвід суду має забезпечити надійний захист процесу від ймовірного негативного впливу з боку упередженого суду. Метою відводу судді є недопущення до вирішення справи упередженого судді. Безсторонність означає відсутність упередженості і зовнішнього впливу на суддів, які постановляють рішення у справі.

Суддя не може брати участі в розгляді адміністративної справи і підлягає відводу (самовідводу):

1) якщо він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав правничу допомогу стороні чи іншим учасникам справи в цій чи іншій справі;

2) якщо він прямо чи опосередковано заінтересований в результаті розгляду справи;

3) якщо він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу;

4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості або об'єктивності судді;

5) у разі порушення порядку визначення судді для розгляду справи.

Секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач не можуть брати участі в адміністративному процесі та підлягають відводу (самовідводу) з підстав, визначених у ч.1 ст. 36 КАС України.

Експерт, спеціаліст чи перекладач, крім того, не може брати участі в адміністративному процесі, якщо:

1) він перебував або перебуває в службовій або в іншій залежності від учасників справи;

2) він проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються при розгляді даної справи;

3) з'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі сфери його спеціальних знань.

⚡зверніть увагу

- На порядок визначення складу суду;
- На особливості одноосібного та колегіального розгляду справи;
- На підстави для відводу (самовідводу) судді;
- На наслідки відводу (самовідводу) судді;
- На підстави для відводу (самовідводу) секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

? питання для самоконтролю

1. Які особливості визначення складу суду?
2. Які справи розглядаються колегією суддів?
3. Які особливості передбачені КАС України для формування складу суду?
4. Які підстави для відводу (самовідводу) судді?
5. Яким учасникам справи може бути заявлено відвід?
6. Який порядок заявлення відводу (самовідводу)?
7. Які наслідки заявлення відводу?

виконайте вправу

1. Наведіть приклади адміністративних справ, які:

- А) розглядаються судьєю одноособово;
- Б) розглядаються колегією суддів.

2. Наведіть приклади конкретних адміністративних справ, де було застосовано відвід, самовідвід (із зазначенням підстави).

література до теми

Волкова О. І. Проблеми процесуального оформлення самовідводів: правова колізія. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали міжнар. конф., присвяч. 70-річчю з дня народж. проф. І. Є. Марочкіна (Харків, 31 трав. 2019 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, каф. орг. суд. та прав. органів. Харків : Право, 2019. С. 42-47.

Диба І. Відвід судді в адміністративному процесі. *Юридичний вісник України* : загальнонац. прав. газ. 2006. 23-29 грудня (№ 51). С.8.

Зозуля І. В. Відвід (самовідвід) в законодавстві України. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття* : тези доп. учасників ІІІ наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 черв. 2020 р.). Харків : НДІ ППСН, 2020. С. 91-94.

Мамалига А. "Кріпаки системи", або Відвід адвоката як гарантія справедливого правосуддя. *Юридичний вісник України*. 2021. № 3/4(22 січня-4 лютого). С. 11.

Нікітенко Н.П. Відвід (самовідвід) в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 17 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Тема 7. Докази та доказування в адміністративному судочинстві

План

1. Поняття та класифікація доказів в адміністративному судочинстві.
2. Характеристика окремих видів доказів в адміністративному судочинстві.
3. Забезпечення доказів в адміністративному судочинстві.

основні поняття

Докази, доказування, оцінка доказів, джерела доказів, належність доказів, допустимість доказів, достовірність доказів, достатність доказів, письмові докази, речові докази, електронні докази, висновки експертів, показання свідків, забезпечення доказів.

Теоретичні відомості

Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи (ст. 72 КАС України).

Під доказуванням потрібно розуміти врегульовану процесуальним законодавством, підпорядковану законам логіки та психологічним процесам, діяльність адміністративного суду та учасників адміністративної справи, спрямовану на встановлення фактичних обставин публічно-правового спору, дійсних прав та обов'язків учасників спірних правовідносин, необхідних для правильного вирішення такого спору по суті.

До ознак доказів в адміністративному процесі потрібно включати такі:

- це будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність оспорюваних обставин;
- як відомості про факти являють собою відображення реальних фактів, є їх відтворенням;
- оскільки це інформація, то можуть бути представлені в різній формі;
- отримуються в установленій процесуальним законом формі;
- використовуються для прийняття об'єктивного, повного та законного рішення щодо адміністративної справи;
- жоден доказ, який містить інформацію про предмет доказування (обставини публічно-правового спору), не має для суду наперед встановленої сили.

КАС України окремо виділяються певні види доказів залежно від їх форми чи джерела, серед яких:

- 1) письмові, речові і електронні докази;
- 2) висновки експертів;
- 3) показання свідків.

Обставини, що не потребують доказування, таким чином:

1) преюдиційні обставини, тобто ті, що встановлені в судовому рішенні іншого суду, яке набрало законної сили. Існування такої підстави звільнення від доказування обумовлено тим, що особа, яка мала можливість спростовувати ту чи іншу обставину в іншому (адміністративному, цивільному, господарському) процесі і не зробила цього, не може спростовувати цю обставину і при розгляді адміністративної справи. Це правило застосовується у разі, якщо всі учасники справи брали участь й у справі, у якій було встановлено обставини;

2) обставини, визнані судом загальновідомими. Загальновідомими обставинами можуть бути природні явища, стихійні лиха, техногенні катастрофи, властивості матеріалів та речовин тощо. Обставини можуть бути визнані загальновідомими, якщо вони відомі широкому колу осіб (людству, населенню держави, регіону, територіальної громади) і водночас суддям, які входять до складу суду;

3) безспірні обставини, тобто ті, щодо яких в учасників справи не виникає спору і в суду не виникає сумніву щодо достовірності цих обставин та добровільності їх визнання. Виходячи з принципу змагальності, учасникам справи не потрібно подавати доказів на підтвердження обставин, які не оспоруються.

Оцінка доказів – це віднайдення відповіді на питання, чи може певна інформація слугувати доказом у справі, а також чи переконують докази кожен окремо та у своїй сукупності у наявності чи відсутності певної обставини у справі. Згідно ст. 90 КАС України, суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні.

Оцінка доказів здійснюється впродовж усього судового розгляду (попередня) і робиться в кінцевому судовому рішенні (остаточна).

За об'єктивним критерієм змістом оцінки є:

– для доказів – кількісна (достатність) та якісні ознаки (належність, допустимість, достовірність);

– для процесуальних джерел, які містять докази, – якісна ознака (встановлення допустимості їх використання в адміністративній справі).

Невід'ємною умовою встановлення істини у справі є внутрішнє переконання судді, засноване на дослідженні доказів:

– безпосередньому – шляхом особистого дослідження доказів;

– всебічному – через оцінку всіх належних, допустимих, достатніх і достовірних доказів у справі;

– повному – через оцінку потрібного та достатнього кількісного виміру доказів із метою формулювання однозначної позиції про обставини, які підлягають встановленню при розгляді та вирішенні адміністративної справи;

– об'єктивному – шляхом неупередженої, безсторонньої оцінки доказів у справі.

Інститут забезпечення доказів в адміністративному процесі дозволяє створити умови для ефективної реалізації процесу доказування в разі неможливості одержання (потенційної можливості втрати, знищення, псування засобів доказування, загрози смерті свідка тощо) чи виникнення ускладнень при наданні відповідних доказів (через обставини, які потребуватимуть додаткових людських, економіко-майнових, часових ресурсів та ін.) при судовому розгляді справи. **Забезпечення доказів** є механізмом їх збору та фіксування судом до відкриття провадження у справі або на стадії підготовчого провадження, у період між судовими засіданнями в межах судового розгляду адміністративної справи в першій та апеляційній інстанціях.

⚡зверніть увагу

- На поняття та класифікацію доказів;

- На вимоги, які висуваються до доказів;

- На характеристики видів доказів (письмові, речові і електронні докази; висновки експертів; показання свідків);
- На процедуру забезпечення доказів.

? питання для самоконтролю

1. Які особливості подання та витребування доказів в адміністративному судочинстві?
2. Які види доказів передбачені КАС України?
3. Які особливості проведення огляду доказів за їх місцезнаходженням?
4. У чому полягає сутність судових доручень щодо збирання доказів?

✍ виконайте вправу

1. Навести приклад неналежних доказів.
2. Навести приклад недопустимих доказів.
3. Навести приклад обставин, що не потребують доказування в адміністративній справі.

📖 література до теми

Авраменко, О. Загальна характеристика процедури дослідження доказів в адміністративному судочинстві. *Наукові записки*. Серія : Право. 2019. Вип. 7(Спецвипуск). С. 112-116.

Вербіцька М. Ю., Ботвинник В. В. Електронні докази як новий вид доказів у адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 1(21). С. 48-51.

Гудз Б. Питання доказів в адміністративному судочинстві. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXV звіт. наук.-практ. конф., 7-8 лют. 2019 р. / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Юрид. ф-т ; [редкол.: В.М. Бурдін (голова) та ін.]. Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2019. Ч. 2. С. 44-48.

Зленко А.В. Використання електронних доказів і адміністративному судочинстві. *Судова апеляція* : науково-практичний журнал. Київ, 2019. № 3 (56). С. 101-107.

Колпаков В. К. Лекція на тему "стандарти доказування в адміністративному судочинстві". *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 173-178.

Костенко І. В. Поняття доказів і доказування в адміністративному процесі. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : зб. наук. пр. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9-10 квіт. 2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адмін. права, Каф. адмін. права та адмін. діяльності. Харків : Право, 2020. С. 36-41.

Яковенко Є. О. Стандарт доказування та його застосування в адміністративному процесі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. Вип. 82. С. 295-304.

Тема 8. Процесуальні строки. Судові виклики і повідомлення

📁 План

1. Загальні положення про процесуальні строки в адміністративному судочинстві.

2. Правила поновлення та продовження процесуальних строків в адміністративному процесі.

3. Судові виклики і повідомлення в адміністративному судочинстві.

основні поняття

Строк, процесуальний строк, пропущений строк, поновлення строку, продовження строку, причина пропуску строку, достатній час, негайно, розумний строк, судові виклики, повідомлення, повістка, вручення повістки.

теоретичні відомості

Адміністративна процесуальна форма відзначається строковістю задля забезпечення права особи на захист прав, свобод чи законних інтересів в адміністративному процесі, а також створення умов для здійснення вказаними особами процесуальних повноважень.

Строки мають суттєве значення в правовому регулюванні суспільних відносин. З ними пов'язані *початок і закінчення* дії правової норми матеріального права, вони вказують на своєчасне здійснення прав і обов'язків, визначають момент настання чи припинення виконання будь-якої процесуальної дії.

Законодавством України визначено, що **процесуальні строки** – це встановлені законом або судом строки, у межах яких вчиняються процесуальні дії. Процесуальні строки встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені – встановлюються судом (ст. 118 КАС України).

Критерії розумності процесуальних строків:

– відповідність завданням адміністративного судочинства (стаття 2 кодексу адміністративного судочинства України);

– достатній час, із урахуванням обставин справи, для вчинення процесуальної дії.

У практиці Європейського суду з прав людини зазначені критерії деталізовано в такий спосіб:

– не може бути однаковим для всіх справ, і було би неприродно встановлювати один строк в конкретному цифровому виразі для усіх випадків, тому точкою відліку переважно є момент звернення до суду з позовом, хоча цей момент може настати і раніше, наприклад, якщо судовому розгляду має передувати попередній обов'язковий розгляд справи адміністративним (виконавчим) органом;

– розумність тривалості провадження потребує аналізу «конкретних обставин справи», які вимагають «глобальної оцінки»;

– розумність строку повинна визначатися з урахуванням таких критеріїв, як складність справи, фактичних або юридичних питань, порушених у справі, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також ступінь важливості предмета спору, характер процесу та значення, яке він мав для заявника;

– лише затримки з боку держави можуть виправдовувати висновок про невиконання вимоги про дотримання «розумного строку»;

– співвідношення між тривалістю розгляду справи та позицією заявника за умови, що особа має утримуватися від тактики зволікань і користуватися наданими державою можливостями для скорочення строків провадження.

Судові виклики і повідомлення здійснюються повістками про виклик і повістками-повідомленнями. Повістки про виклик у суд надсилаються учасникам справи, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам, а повістки-повідомлення - учасникам справи з приводу вчинення процесуальних дій, у яких участь цих осіб не є обов'язковою.

У повістці про виклик зазначаються:

1) найменування та адреса адміністративного суду;
2) ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) фізичної особи, яку викликають до суду, або найменування органу, підприємства, установи, організації, представник яких викликається;

3) дата, час і місце судового засідання (підготовчого судового засідання);

4) назва і номер адміністративної справи;

5) в якому процесуальному статусі викликається ця особа (як позивач, відповідач, свідок тощо);

6) у разі необхідності - пропозиція учаснику справи подати всі раніше не подані докази;

7) обов'язок адресата повідомити про наявність поважних причин неможливості прибути до суду;

8) роз'яснення наслідків неприбуття до суду;

9) обов'язок особи, яка одержала повістку у зв'язку з відсутністю адресата, за першої можливості вручити її адресату.

У повістці-повідомленні зазначаються:

1) найменування та адреса адміністративного суду;

2) ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) особи або найменування органу, підприємства, установи, організації, яким адресується повістка;

3) дата, час і місце судового засідання або проведення окремої процесуальної дії;

4) назва і номер адміністративної справи;

5) в якому процесуальному статусі має право брати участь ця особа (як позивач, відповідач, свідок тощо) в судовому процесі;

6) обов'язок особи, яка одержала повістку у зв'язку з відсутністю адресата, негайно повідомити про неї адресата.

Якщо разом із повісткою надсилаються копії документів, у повістці вказується їх перелік і роз'яснюється право подати заперечення та докази на їх підтвердження.

☞зверніть увагу

- На нормативні положення про процесуальні строки.

- На поняття, види, правила обчислення. Правила поновлення та продовження процесуальних строків.
- На правила складання і надсилання повісток.
- на форму, зміст та час вручення повістки.

? питання для самоконтролю

1. Які види процесуальних строків в адміністративному судочинстві закріплені законодавством?
2. Які правила поновлення та продовження процесуальних строків?
3. Які правила закріплені законодавством для оформлення судових викликів і повідомлень?

✍ виконайте вправу

Навести приклад порушення процесуальних строків (із посиланням на норму КАС України).

Навести приклади поновлення процесуальних строків.

📖 література до теми

Герасименко, Є. С. Розумність строків провадження в адміністративних судових справах в контексті стандартів ЄСПЛ. *Юридична Україна*. 2020. № 10. С. 57-59.

Зелінська Я. С. Щодо впливу зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві на розумні строки розгляду справи. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) /; уклад.: Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 46-48.

Крікорова Е. К. Поважні причини як підстава для поновлення пропущених строків звернення в адміністративному судочинстві. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) /; уклад.: Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 121-123.

Малихіна В. Додержання процесуальних строків адміністративного судочинства. *Підприємництво, господарство і право* : щомісячний науково-практичний юридичний журнал / Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ "Гарантія" ; голов. ред. Калаур І.Р. ; редкол.: Васильєва В.А., Коструба А.В., Кот О.О. [та ін.]. Київ, 2020. № 10 (296). С. 133-137.

Плахотнюк Н., Криворучко І. Принципи ефективності, розумного строку та оперативності адміністративної процедури: зміст і застосування органами публічного управління. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України*. 2019. Вип. 1. С. 90-98.

Тема 9. Судові витрати. Заходи процесуального примусу

📁 План

1. Поняття і види судових витрат.
2. Витрати на професійну правничу допомогу.

3. Витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду.
4. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертиз.
5. Розподіл судових витрат.
6. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.
7. Види заходів процесуального примусу.

основні поняття

Судові витрати, судовий збір, професійна правнича допомога, граничний розмір, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, ціна позову, майновий позов, немайновий позов, відстрочення, розстрочення, розподіл судових витрат, примус, процесуальний примус, попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід, штраф.

теоретичні відомості

Судові витрати розглядають у широкому і вузькому аспектах.

- У широкому – вони є матеріальними засобами, необхідними для функціонування системи правосуддя і можуть бути отримані лише з двох джерел: державне фінансування судової системи і грошові кошти, що вносяться на розрахунковий рахунок суду особами, зацікавленими у розгляді і вирішенні їх публічно-правового спору.

- Судові витрати у вузькому аспекті можна охарактеризувати як грошові витрати, пов'язані з розглядом і вирішенням адміністративної справи, а також із виконанням рішення адміністративного суду.

Згідно зі статтею 132 КАС України судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом.

До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать витрати:

- на професійну правничу допомогу;
- сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду;
- пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертиз;
- пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів;
- пов'язані із вчиненням інших процесуальних дій або підготовкою до розгляду справи.

Правовідносини щодо судового збору врегульовані Законом України «Про судовий збір». Відповідно до ст. 1 Закону судовий збір – збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами

документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених Законом.

Платниками судового збору відповідно до вимог ст. 2 Закону є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи – підприємці, які звертаються до суду чи стосовно яких ухвалене судове рішення, передбачене Законом.

Судовий збір в адміністративному судочинстві справляється як за подання до суду позовної заяви, так і за подання до суду апеляційної і касаційної скарги на судові рішення, заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, та іншої заяви, передбаченої процесуальним законодавством. Крім того, нормами Закону України «Про судовий збір» передбачені виключення – випадки коли збір не справляється, розміри ставок судового збору, пільги щодо сплати судового збору та порядок його сплати, повернення, відстрочення та розстрочення, зменшення його розміру або звільнення від його сплати, а також порядок зарахування судового збору до Державного бюджету України.

Згідно зі статтею 144 КАС України *заходами процесуального примусу* є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених КАС України випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.

Такі заходи покликані забезпечувати шанобливе ставлення учасників адміністративного процесу до суду.

Заходи процесуального примусу застосовуються судом, як правило, негайно після вчинення порушення. Про застосування заходів процесуального примусу суд постановляє ухвалу. Попри законодавче визначення, заходи адміністративного примусу, виходячи з їх цільового призначення, можна поділити на заходи забезпечення правосуддя (припинення чи попередження порушень), а також заходи відповідальності за порушення встановлених правил.

Ст. 145 КАС України встановлено вичерпний перелік диференційованих заходів процесуального примусу за критерієм підстав для їх застосування в адміністративному процесі:

- попередження;
- видалення із залу судового засідання;
- тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- привід;
- штраф.

⚡зверніть увагу

- На особливості зменшення розміру судових витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення судових витрат.

- На особливості обрахування розміру витрат на професійну правничу допомогу.

- На відшкодування витрат сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду.

- На інститут попередньої оплати судових витрат.

- На підтвердження розміру витрат, пов'язаних із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертиз.

- На розподіл судових витрат та можливості повернення судового збору.

- На особливості і підстави застосування заходів процесуального примусу.

? питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність і склад судових витрат?

2. Де і яким чином визначені особливості сплати судового збору?

3. Які правила розподілу судових витрат передбачені нормативно?

4. Яким чином можна охарактеризувати сутність заходів процесуального примусу?

5. Яким чином визначені нормативні положення щодо застосування окремих видів заходів процесуального примусу?

✍ виконайте вправу

1. Навести приклад обрахування судового збору за подання до адміністративного суду адміністративного позову майнового характеру/немайнового характеру.

2. Скласти задачу за положеннями Закону України «Про судовий збір» та/або ст. 132-143 КАС України (для обговорення і вирішення у групі).

3. Знайти конкретні приклади застосування ст. 133 КАС України (зменшення розміру судових витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення судових витрат).

4. Навести приклади застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

📖 література до теми

Колісник С. А. Судові витрати в адміністративному судочинстві: співвідношення понять. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2020. Вип. 47, т. 1. С. 101-104.

Колісник С. А. Витрати, пов'язані із розглядом справ адміністративними судами в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 19 с.

Пащенко К.С. Правове регулювання судових витрат в адміністративному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2012. 20 с.

Шевейко Р.І. Витрати в адміністративному процесі за законодавством України: питання теорії та практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2011. 16 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Тема 10. Загальна характеристика позовного провадження

План

1. Загальні положення щодо позовного провадження.
2. Письмові заяви учасників справи в позовному провадженні.
3. Вимоги до позовної заяви.
4. Забезпечення позову.

основні поняття

Позовне провадження, форми позовного провадження, позовна заява, адміністративний позов, заяви по суті справи, заяви з процесуальних питань, відзив на позовну заяву, відповідь на відзив, заперечення, пояснення третьої особи щодо позову або відзиву, заява, клопотання, забезпечення позову, способи забезпечення позову.

теоретичні відомості

Адміністративний суд розглядає справи в порядку позовного провадження, тобто для того, щоб порушити провадження про захист прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин в адміністративному суді, необхідно звернутися до нього *тільки з адміністративним позовом*. Для позовного провадження характерні певні ознаки:

1) між сторонами є спір. В адміністративному судочинстві цей спір повинен виникати із публічно-правових відносин;

2) спір стосується (допускає) оскарження не тільки фактичних обставин рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень), а й самих правовідносин вимоги про зобов'язання відповідача вчинити відповідні дії чи утриматися від цього;

3) подача позову відбувається шляхом звернення до суду з письмовою заявою, в якій позивач формулює свою вимогу до суб'єкта владних повноважень, а у випадках, передбачених законом, і до інших осіб про судовий захист прав і інтересів як власних, так і інших осіб, держави та суспільства в цілому.

Адміністративний позов — звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах. Дослідники з питань адміністративного судочинства звертають увагу на те, що в адміністративному судочинстві без застережень можна застосувати вчення про структуру позову, вироблене у доктрині цивільного судочинства, з чим не можна не погодитися, адже підстави, предмет та зміст позову в цивільному та

господарському процесі досліджені на досить високому рівні. Інша справа — це зв'язок власне «позову» з «правом на адміністративний позов».

До ознак адміністративного позову можна віднести такі.

- адміністративний позов є процесуальною формою вирішення адміністративно-правового спору.

- адміністративний позов подається у зв'язку із захистом прав, свобод і законних інтересів позивача, що впливає із завдання адміністративного судочинства, сформульованого у КАСУ.

- адміністративний позов (ще раз підкреслимо, що йдеться виключно про позови про оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень) становить вимогу про захист прав, свобод, законних інтересів заявника, подану до адміністративного суду (або суду, який розглядає адміністративні справи, якщо у державі не створено системи судів адміністративної спеціалізації).

- адміністративний позов має свою структуру.

КАС України встановлює 2 категорії заяви учасників справи в позовному провадженні:

- Заяви по суті справи

- Заяви з процесуальних питань.

Заявами по суті справи є:

– позовна заява;

– відзив на позовну заяву;

– відповідь на відзив;

– заперечення;

– пояснення третьої особи щодо позову або відзиву. Передбачається, що використовуючи окреслений інструментарій, учасники справи зможуть належним чином обґрунтувати свої правові позиції з метою встановлення істини у публічно-правовому спорі.

У межах судового розгляду учасники справи мають процесуальні права щодо викладення вимог, заперечень, аргументів, пояснень, міркувань тощо з процесуальних питань у заявах із процесуальних питань (**заявах та клопотаннях, а також запереченнях** проти останніх).

В позовній заяві зазначаються:

1) найменування суду першої інстанції, до якого подається заява;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові - для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб); поштовий індекс; ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України); реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України (якщо такі відомості відомі позивачу), відомі номери засобів зв'язку, офіційна електронна адреса або адреса електронної пошти;

3) зазначення ціни позову, обґрунтований розрахунок суми, що стягується, - якщо у позовній заяві містяться вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної оскаржуваним рішенням, діями, бездіяльністю суб'єкта владних повноважень;

4) зміст позовних вимог і виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, а в разі подання позову до декількох відповідачів - зміст позовних вимог щодо кожного з відповідачів;

5) виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини;

6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору - у випадку, якщо законом встановлений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору;

7) відомості про вжиття заходів забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви, якщо такі здійснювалися;

8) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; зазначення доказів, які не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності), зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви;

9) у справах щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень - обґрунтування порушення оскаржуваними рішеннями, діями чи бездіяльністю прав, свобод, інтересів позивача;

10) у справах щодо оскарження нормативно-правових актів - відомості про застосування оскаржуваного нормативно-правового акта до позивача або належність позивача до суб'єктів правовідносин, у яких застосовується або буде застосовано цей акт;

11) власне письмове підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав.

Забезпечення адміністративного позову можна визначити як інститут адміністративного судочинства, суттю якого є тимчасовий захист позивача в адміністративному процесі шляхом зупинення дії рішення суб'єкта владних повноважень, заборони відповідачу вчиняти певні дії, встановленням обов'язку відповідача вчинити певні дії, заборони іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору, зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку.

Інститут забезпечення позову в адміністративному процесі повинен бути однією з умов реалізації справедливого судового процесу, завданням адміністративного судочинства, спрямованого на захист прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин.

⚡зверніть увагу

- На загальні положення щодо позовного провадження.

- На поняття, ознаки, характеристику позовного провадження в адміністративному судочинстві.
- На види письмових заяв учасників справи в позовному провадженні.
- На вимоги до позовної заяви.
- На особливості забезпечення позову в адміністративному судочинстві.

? питання для самоконтролю

1. У чому полягають особливості позовного провадження в адміністративному судочинстві?
2. Які ознаки притаманні позовному провадженню в адміністративному судочинстві?
3. У чому полягають особливості правової природи адміністративного позову?
4. Які способи забезпечення позову в адміністративному судочинстві передбачені законодавством?

✍ виконайте вправу

1. Скласти проект позовної заяви, прокоментувати на її прикладі дотримання вимог КАС України.
2. Скласти проект заяви з процесуальних питань.

📖 література до теми

- Зеленська І. М. Підготовка позовної заяви (в рамках адміністративного судочинства) : метод. рек. / І. М. Зеленська, Ю. В. Зоркіна, І. Н. Зарубіна ; за заг. ред. С. О. Гриненка ; СБУ, Ін-т підгот. юрид. кадрів для СБУ НУ ЮАУ ім. Ярослава Мудрого. Харків : ПНЮК для СБ України, 2020. 28 с.
- Лученко Д. Правова природа позову в адміністративному судочинстві. *Право України* : юридичний журнал / голов. ред. О. Святоцький. Київ, 2019. № 4. С. 148-158.
- Муза О.В. Процесуальні засади спрощеного позовного провадження в адміністративному судочинстві України : монографія / О.В. Муза & К.Є. Травкіна ; Акад. адвокатури України. Київ : Четверта хвиля, 2019. 108 с.
- Поворознюк, М. І. Адміністративний позов як засіб реалізації прав громадян на судовий захист в публічно-правових відносинах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 20 с.
- Рибак М.С. Здійснення суб'єктом публічної адміністрації права на позов в адміністративному судочинстві : дис. ... д-ра філософії : 081; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2020.
- Тур Т.О. Функції заходів забезпечення позову в адміністративному судочинстві. *Соціально-правові студії* : науково-аналітичний журнал / Львів. держ. ун-т внутр. справ ; редкол.: Балинська О., Ревак І., Огірко О. [та ін.]. Львів, 2021. Вип. 3 (13). С. 35-40.

Тема 11. Відкриття провадження у справі

📁 План

1. Відкриття провадження у справі: загальна характеристика.

2. Підготовче провадження: нормативні особливості.
3. Врегулювання спору за участю судді за положеннями КАС України.
4. Відмова позивача від позову в адміністративному судочинстві.
5. Примирення сторін в адміністративному судочинстві.

основні поняття

Позовна зава, відкриття провадження у справі, недоліки позовної заяви, підготовче провадження, підготовче засідання, врегулювання спору за участю судді, медіація, спільні наради, закриті наради, відмова позивача від позову, визнання позову, примирення сторін.

теоретичні відомості

Згідно з принципами справедливості, незалежності, законності, змагальності сторін *адміністративний позов підлягає пред'явленню шляхом подання позовної заяви в суд першої інстанції.*

Поданий позивачем або особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (стаття 57 кодексу адміністративного судочинства України), адміністративний позов у матеріально-правовому та процесуально-правовому контексті *стосується можливості позитивного вирішення адміністративної справи в частині відповідної реакції адміністративного суду. У такий спосіб при прийнятті позовної заяви до провадження реалізується право на звернення до суду.*

Позивач має право в позовній заяві заявити клопотання про розгляд справи за правилами *спрощеного позовного провадження*, якщо такий розгляд допускається КАС України.

Для того, щоб адміністративний позов був прийнятий до провадження в суді першої інстанції, необхідно дотримуватися порядку пред'явлення позовної заяви в межах реалізації права на звернення до суду та кореспондуючого права на повноважний суд.

Доцільним вбачається кваліфікувати *недоліки позовної заяви* як такі, що створюють перешкоди для відкриття провадження у справі з подальшим повідомленням учасників справи.

Відкриття провадження в адміністративній справі здійснюється на підставі позовної заяви у випадку відсутності підстав для залишення позовної заяви без руху (частина перша статті 169 кодексу адміністративного судочинства України), її повернення (частини четверта, п'ята та шоста статті 169 кодексу адміністративного судочинства України) або відмови у відкритті провадження (частина перша статті 170 кодексу адміністративного судочинства України)

Питання про відкриття провадження в адміністративній справі суддя вирішує протягом п'яти днів з дня надходження до адміністративного суду позовної заяви, заяви про усунення недоліків позовної заяви у разі залишення

позовної заяви без руху, або отримання судом у порядку, визначеному частинами третьою - шостою цієї статті, інформації про місце проживання (перебування) фізичної особи.

При розгляді адміністративної справи на рівні першої інстанції необхідно виокремлювати дві ключові обов'язкові процесуальні стадії:

- 1) підготовче провадження;
- 2) судовий розгляд справи.

Так, підготовка справи до судового розгляду проводиться одноособово суддею адміністративного суду, який відкрив провадження в адміністративній справі (стаття 171 кодексу адміністративного судочинства України) і попередньо ознайомився з адміністративним позовом. Разом із тим у випадку неможливості вказаного судді з об'єктивних обставин продовжувати участь у здійсненні провадження у справі (припинення компетенції, тривале захворювання і т.п.) адміністративна справа має бути передана іншому судді за правилами черговості з дотриманням вимог статті 18 кодексу адміністративного судочинства України. При цьому описані процесуальні дії не призводять до підготовки адміністративної справи до судового розгляду спочатку.

📌 зверніть увагу

- На підстави відкриття провадження у справі.
- На особливості підготовчого провадження.
- На порядок проведення врегулювання спору за участю судді: поняття, специфіка, процедура.
- На можливості відмовитись від позову, визнати позов.
- На особливості примирення сторін.

? питання для самоконтролю

1. У чому полягає різниця між відзивом на позовну заяву і зустрічним позовом?
2. Чи збігаються за змістом і суттю врегулювання спору за участю судді та медіація?
3. Які наслідки відмови позивача від позову?
4. Яким чином регламентовано у законодавстві процедуру примирення сторін?

📌 виконайте вправу

1. Навести приклади врегулювання спору за участю судді.
2. Навести приклади конкретних рішень суду щодо залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви, відмови у відкритті провадження (із зазначенням підстав).
3. Навести приклади об'єднання і роз'єднання позовів.

4. Навести приклади відмови позивача від позову.
5. Навести приклади примирення сторін.

література до теми

Зеленська І. М., Зарубіна І. Н. Окремі питання врегулювання спору за участю судді в адміністративному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 217-221.

Ківалов С. В. Роль судді адміністративного суду у компромісному врегулюванні спору сторонами. *Правове життя сучасної України* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Гельветика, 2019. Т. 2. С. 7-10.

Лавренова О. І. Підготовче засідання як основний етап стадії підготовчого провадження в адміністративному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 134-136.

Озерський І. В. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві України. *Економіка. Фінанси. Право* : щомісячний інформаційно-аналітичний журнал / Аудит. фірма "Аналітик" ; Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського ; Нац. акад. внутрішніх справ України ; шеф-ред. Головач С. Ф. Київ, 2019. № 4. С. 6-9.

Пономаренко С. О. Відмінність процедури врегулювання спору за участі судді від медіації в адміністративному судочинстві. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень*: проблеми організації та правового забезпечення : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адмінстр. права, Каф. адмінстр. права та адмінстр. діяльності ; уклад.: Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 144-146.

Сливка В. В. Пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання статусу суб'єктів процедури примирення сторін в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2021. Вип. 49. С. 73-76.

Тема 12. Розгляд справи по суті

План

1. Загальні положення розгляду адміністративної судової справи по суті.
2. Відкриття розгляду справи по суті.
3. З'ясування обставин справи та дослідження доказів.
4. Судові дебати та ухвалення рішення.
5. Зупинення і закриття провадження у справі. Залишення позову без розгляду.
6. Фіксування судового процесу.

основні поняття

Судовий розгляд, відкриття розгляду справи по суті, судове засідання, головуєчий у судовому засіданні, неявка учасника, дослідження доказів, судові дебати, зупинення провадження у справі, закриття провадження у справі, залишення позову без розгляду, фіксування судового процесу, протокол судового засідання, аудіофіксація, відеофіксація.

теоретичні відомості

Процесуальний інститут судового розгляду є системою юридичних норм щодо регламентації суспільних відносин між судом та учасниками адміністративного процесу при розгляді та вирішенні адміністративних справ по суті. Принагідно судовий розгляд є ключовою процесуальною стадією адміністративного судочинства, спрямованою на безпосереднє, всебічне, повне та об'єктивне дослідження доказів, з'ясування обставин адміністративної справи, ефективний захист прав і законних інтересів учасників справи

КАС встановлює право учасників справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду *за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, за винятком визнання судом обов'язкової явки цього учасника справи в судове засідання.*

Питання відкриття розгляду справи по суті регулюються параграфом 2 (Відкриття розгляду справи по суті) Глави 6 КАС України.

Відкриття розгляду справи по суті розпочинається з відповідного оголошення головуєчим судового засідання. Секретар судового засідання доповідає суду, хто з викликаних у справі осіб з'явився в судове засідання, хто з учасників справи бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, чи повідомлено тих учасників справи, хто не з'явився, про дату, час і місце судового засідання (ст. 199 КАС України). Головуючий у судовому засіданні роз'яснює учасникам справи, перекладачеві, експерту, спеціалісту їхні права та обов'язки (ст. 203, 200, 207, 208 КАС України відповідно).

Неявка у судове засідання будь-якого учасника справи, за умови що його належним чином повідомлено про дату, час і місце цього засідання, *не перешкоджає* розгляду справи по суті, крім таких випадків:

- неявка в судове засідання учасника справи, щодо якого немає відомостей про вручення йому повідомлення про дату, час і місце судового засідання;
- перша неявка в судове засідання учасника справи, якого повідомлено про дату, час і місце судового засідання, якщо він повідомив про причини неявки, які судом визнано поважними;
- виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, якщо участь такої особи є обов'язковою;
- та в деяких інших випадках, передбачених ст. 205 КАС України. Якщо в судове засідання не з'явилися свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, суд заслуховує думку учасників справи про можливість продовження судового розгляду справи за відсутності свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не з'явилися, та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про відкладення розгляду справи. Одночасно суд вирішує питання про відповідальність особи, яка не з'явилася (ст. 206 КАС України).

Фіксування судового процесу передбачає фіксування судового засідання технічними засобами і ведення протоколу судового засідання.

В протоколі судового засідання вказуються наступне:

- 1) рік, місяць, число і місце судового засідання;
- 2) найменування адміністративного суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді (суддів), секретаря судового засідання;
- 3) справа, що розглядається, ім'я (найменування) сторін та інших учасників справи;
- 4) порядковий номер вчинення процесуальної дії;
- 5) назва процесуальної дії;
- 6) час вчинення процесуальної дії;
- 7) ухвали суду, постановлені в судовому засіданні, не виходячи до нарадчої кімнати;
- 8) інші відомості, встановлені КАС України.

Протокол судового засідання ведеться секретарем судового засідання та підписується ним невідкладно, але не пізніше наступного дня після судового засідання і приєднується до справи. Також КАС України передбачає складання протоколу про вчинення окремої процесуальної дії. Про вчинення окремої процесуальної дії поза залом судового засідання або під час виконання судового доручення секретарем судового засідання складається протокол.

Фіксування судового засідання технічними засобами – це технічний запис розгляду справи судом за допомогою звукозаписувального технічного засобу, що включає в себе створення фонограми судового засідання. Проходження судових засідань, що проводяться в залі судового засідання, у межах судового розгляду адміністративної справи фіксується в першій, апеляційній, касаційній інстанціях, при перегляді за нововиявленими або виключними обставинами, для здійснення окремих процесуальних дій, ухвали з яких можуть бути предметом перегляду в суді вищої інстанції, враховуючи принцип гласності судового процесу

– за загальним правилом, повністю за допомогою відео- та (або) звукозаписувальних засобів;

– виключно за допомогою звукозаписувального технічного засобу в разі висловлення заперечень учасниками судового процесу проти здійснення повного фіксування судового засідання за допомогою відеозаписувального технічного засобу.

📌зверніть увагу

- На загальні вимоги щодо розгляду адміністративної судової справи по суті.
- На процесуальні аспекти відкриття розгляду справи по суті.
- На наслідки неявки учасника у судово засідання.
- На етап з'ясування обставин справи та дослідження доказів.
- На особливості судових дебатів та ухвалення рішення.
- На підстави зупинення і закриття провадження у справі.
- На підстави залишення позову без розгляду.
- На правила фіксування судового процесу.

? питання для самоконтролю

1. Яким чином відбувається розгляд адміністративної судової справи по суті?
2. Як впливає на розгляд справи неявка у судове засідання учасника справи?
3. У чому полягають особливості з'ясування обставин справи та дослідження доказів?
4. Чи обов'язковою є стадія судових дебатів?
5. Які вимоги висуваються у законодавстві щодо правил фіксування судового процесу?

✍ виконайте вправу

1. Навести приклади конкретних рішень суду щодо залишення позову без розгляду (із зазначенням підстав).
2. Навести приклади зупинення провадження у справі (із зазначенням підстав).
3. Скласти задачу за положеннями КАС України щодо розгляду справи по суті (для обговорення і вирішення у групі).

📖 література до теми

Барікова А.А. Преюдиція в межах адміністративного судочинства. *Слово Національної школи суддів України* : фахове загальнодержавне науково-практичне та науково-методичне юридичне видання. Київ, 2020. № 3 (32). С. 75-83.

Галіцина Н. Адміністративне судочинство як процесуальний засіб вирішення соціальних спорів. *Підприємництво, господарство і право* : щомісячний науково-практичний юридичний журнал / Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ "Гарантія" ; голов. ред. Калаур І.Р. ; редкол.: Васильєва В.А., Коструба А.В., Кот О.О. [та ін.]. Київ, 2020. № 9 (295). С. 119-126.

Коваль М. П. Адміністративний судовий процес та особливості розгляду деяких спорів : навч. посіб. у схемах. Одеса : Юридична література, 2020. 216 с.

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / [М.В. Афанасьєва, А.А. Барікова, О.Я. Бойко та ін. ; за заг. ред. Р.С. Мельника] ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Херсон : Гельветика, 2019. 1029 с.

Тема 13. Судові рішення в адміністративному судочинстві

📁 План

1. Поняття і сутність судових рішень.
2. Види судових рішень в адміністративному судочинстві.
3. Порядок ухвалення судових рішень під час розгляду адміністративних справ.
4. Проголошення судового рішення в адміністративній справі.

основні поняття

Судове рішення, рішення суду, ухвала суду, постанова суду, законність судового рішення, обґрунтованість судового рішення, нарадча кімната, ухвалення судового рішення, проголошення судового рішення, набрання законної сили судовим рішенням.

теоретичні відомості

У Конституції України застосовується поняття «судове рішення» і «рішення суду» як синоніми.

КАС України визначає:

судове рішення - рішення, постанова, ухвала суду будь-якої інстанції;

рішення суду - рішення суду першої інстанції, в якому вирішуються позовні вимоги;

Згідно з пунктом 1 постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 № 7 «Про судове рішення в адміністративній справі» термін «**судове рішення**» означає акт правосуддя, ухвалений згідно з нормами матеріального та процесуального права і відповідно до конституційних засад та принципів адміністративного судочинства є обов'язковим до виконання на всій території України.

Судовими рішеннями є:

- 1) ухвали;
- 2) рішення;
- 3) постанови.

Правила щодо встановлення правосудності (законності та обґрунтованості) судового рішення:

- повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права (панування права в суспільстві, що вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті, передусім, ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в конституції України),

- повинно бути законним (ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права)

суд здійснює юридичну кваліфікацію спірних правовідносин, включаючи можливі негативні наслідки у зв'язку з порушенням юридичних норм, шляхом оцінки норм матеріального права, які регламентують спірні правовідносини, у тому числі процедурних норм, що встановлюють правила поведінки суб'єктів

цих відносин. Звідси досягається справедливий результат правосуддя при розгляді та вирішенні адміністративних справ

- повинно бути обґрунтованим (ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, з наданням оцінки всім аргументам учасників справи)

Обґрунтоване судове рішення ухвалюється на підставі повно та всебічно з'ясованих обставин справи, підтверджених дослідженими в судовому засіданні доказами, із наданням оцінки аргументам учасників справи з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Відтак, оцінка питань права робиться шляхом посилання в мотивувальній частині судового рішення на юридичні норми, на які посилається сторона при обґрунтуванні своїх вимог, із наведенням обґрунтованих причин їх (не) застосування.

Відтак, незаконним і необґрунтованим судове рішення є в разі встановлення обставин адміністративної справи, що не відповідають дійсності, поєднаним із неправильним застосуванням юридичних норм, або при неправильному встановленні фактів із супутнім порушенням норм права. Натомість незаконним, але обґрунтованим судове рішення є у випадку правильного встановлення обставин адміністративної справи, що супроводжується неправильною їх юридичною кваліфікацією чи орієнтацією на неналежні правові наслідки. Принагідно необґрунтоване, але законне судове рішення базується на встановленні обставин, які не відповідають дійсності, але з правильною юридичною кваліфікацією питань права на підставі норми матеріального та процесуального права.

- має відповідати завданню адміністративного судочинства

Шляхом розв'язання завдань адміністративного судочинства здійснюється правосуддя як форма реалізації всіх функцій судової влади – як пов'язаних із юрисдикцією (вирішення публічно-правових спорів, захист суб'єктивних публічних прав і законних інтересів при вирішенні вказаних спорів, судовий адміністративний контроль, судове санкціонування, судове тлумачення, реалізація адміністративної відповідальності), так і загальносоціальних (виховання в посадових осіб поваги до закону та зміцнення дисципліни в публічному управлінні, попередження порушення законності, вплив на вдосконалення правової сфери публічного управління, охоронна функція, забезпечення балансу між суспільними та приватними інтересами, посилення довіри та поваги до влади, що сприяє відтворенню її легітимності)

- враховуються висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Необхідно зазначити, що дана норма покликана насамперед забезпечити єдність судової практики. Закріпивши у процесуальному законі положення про необхідність врахування судами нижчих інстанцій позицій Верховного Суду з того чи іншого питання, а також прибравши положення про можливість відступу від таких позицій, законодавець намагався мінімізувати дискрецію судів нижчих інстанцій в однотипних справах та окремих правових колізіях.

📌зверніть увагу

- На поняття і види судових рішень.
- На вимоги до судових рішень.
- На повноваження суду при вирішенні справи.
- На порядок ухвалення судових рішень.
- На особливості проголошення судового рішення.

? питання для самоконтролю

1. Що таке «судове рішення»? Які види судових рішень закріплені КАС України?
2. Які загальні особливості та порядок ухвалення судових рішень?
3. З яких елементів складається судове рішення?
4. У чому полягають особливості процедури проголошення судового рішення?

📌виконайте вправу

1. На прикладі реального рішення суду прокоментувати його зміст і дотримання обов'язкових елементів (вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин).
2. Навести приклади окремих ухвал суду (обставини справи, підстави для ухвалення, кому направлено).

📖література до теми

Бояринцева М. Поняття та види судових рішень адміністративних судів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 129-134.

Загородня Н. Рішення Верховного Суду: соціальне значення для адміністративної практики. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4 вересня 2020 року) / редкол.: М. І. Смокович (голов. ред.) [та ін.]. Київ, 2020. С. 180-182.

Мороз Ю. А. Вимоги до рішень адміністративного суду: польський та український досвід. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 65-73.

Ніконова К. Ю. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело адміністративного права. *Право і суспільство*. 2020. № 1-2. С. 73-78.

Сусак М. С. Судові рішення адміністративного суду першої інстанції та процесуальний розсуд. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2019. Вип. 41, т. 1. С. 107-111.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. РОЗГЛЯД ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

Тема 14. Розгляд справ за правилами спрощеного позовного провадження в адміністративному судочинстві

План

1. Справи, що розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження: поняття і ознаки.
2. Порядок і строк розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.
3. Відмінність спрощеного і загального позовного провадження.

основні поняття

Спрощене провадження, загальне провадження, малозначна справа, справа незначної складності, складна справа.

теоретичні відомості

Спрощене позовне провадження – одна із форм адміністративного судочинства.

Метою впровадження спрощення судових процедур є досягнення доступності правосуддя і доповнення решти складників такого права. Взагалі введення спрощених проваджень і процедур має розглядатися, з одного боку, як спосіб забезпечення доступу до правосуддя за рахунок зменшення судових витрат і більш гнучкої процедури із меншим ступенем формалізації, а з іншого – як скорочення державних витрат на судову систему та строків судового розгляду, спрощення процесуальних вимог до дій учасників процесу та діяльності суду, як спосіб підвищення ефективності судового адміністрування.

Відповідно до ч. 2. ст. 12 КАС України, спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Можна стверджувати про першочергове значення форми спрощеного позовного провадження при розгляді та вирішенні адміністративних справ. Простежується тенденція щодо виокремлення процесуального права адміністративного суду здійснювати судочинство за правилами спрощеного позовного провадження щодо адміністративних справ апріорі, за винятком прямо встановлених у законі вимог стосовно розгляду та вирішення конкретних адміністративних справ за правилами загального позовного провадження.

При вирішенні питання про розгляд справи за правилами спрощеного або загального позовного провадження суд враховує:

- 1) значення справи для сторін;

- 2) обраний позивачем спосіб захисту;
- 3) категорію та складність справи;
- 4) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначати експертизу, викликати свідків тощо;
- 5) кількість сторін та інших учасників справи;
- 6) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- 7) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Як і будь-який інститут, спрощене провадження має певні особливості, які полягають у такому:

- за спрощеного провадження скорочено строки розгляду справи;
- на етапі підготовчого провадження не проводиться підготовчого засідання;
- судові засідання проводяться за ініціативою суду або за клопотанням однієї із сторін, якщо таке клопотання буде визнано судом обґрунтованим;
- відсутні стадії судових дебатів;
- суд досліджує докази та письмові пояснення сторін, які викладені в заявах по суті, тому справа розглядається на підставі наявних матеріалів і без повідомлення сторін;
- за клопотанням сторони справа може розглядатися у судовому засіданні з викликом сторін, проте суд може відмовити у цьому за наявності одночасно двох умов:

а) предметом позову є стягнення грошової суми у розмірі, який не перевищує 100 прожиткових мінімумів, що встановлено для працездатних осіб на 1 січня поточного року;

б) характер правовідносин і предмет доказування не вимагають проведення судового засідання з викликом сторін;

- особливості спрощеного провадження проглядаються в інституті судового рішення, а саме у: а) вимогах до змісту судового рішення; б) правилах набуття судовим рішенням законної сили.

⚡зверніть увагу

- На справи, що розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження.
- На перелік та ознаки справ, що розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження.
- На порядок і строк розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

? питання для самоконтролю

1. У чому полягає специфіка спрощеного провадження в адміністративному судочинстві? Яка його мета?

2. Які справи належить розглядати в порядку спрощеного провадження?

3. Які особливості розгляду справ за правилами спрощеного провадження?

виконайте вправу

Навести приклади справ, які розглядаються в порядку спрощеного провадження (сторони, предмет спору).

література до теми

Захарова О. Поняття та сутність спрощеного позовного провадження. *Підприємництво, господарство і право* : щомісяч. наук.-практ. госп.-правов. журн. 2021. № 1. С. 17-21.

Угриновська О. Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право* : щомісяч. наук.-практ. госп.-правов. журн. 2018. № 12. С. 85-89.

Сапейко Л. Напрями розвитку інституту спрощеного позовного провадження. *Підприємництво, господарство і право* : щомісяч. наук.-практ. госп.-правов. журн. 2019. № 7. С. 15-19.

Білоус В.Т. Удосконалення положень адміністративного судочинства щодо спрощеного позовного провадження. *Наука і правоохорона* : Юридичний журнал. 2018. № 2 (40). С. 25-32.

Бутирська І.А. Спрощене позовне провадження в адміністративному судочинстві. *Права людини та публічне врядування* : матер. всеукр. форуму, 15 березня 2018 р., м. Чернівці : збірник / уклад. : І.В. Ковбас, А.М. Худик, В.А. Вдовічен, С.Б. Боднар, І.П. Крайній. Чернівці : Технодрук, 2018. С. 110-114.

Дорохіна Ю.А. Розгляд справ в адміністративному судочинстві за правилами спрощеного позовного провадження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки* (до 2017 р. - Ученые записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 31(70), № 4. С. 122-127.

Тищенко О.С. Особливості спрощеного позовного провадження в адміністративному судочинстві. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень*: проблеми організації та правового забезпечення : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адміністр. права, Каф. адміністр. права та адміністр. діяльності ; уклад.: Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 162-165.

Тема 15. Особливості позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ

План

1. Розгляд окремих категорій складних справ в адміністративному судочинстві.
2. Розгляд окремих категорій термінових адміністративних справ в адміністративному судочинстві.
3. Розгляд типових та зразкових справ в адміністративному судочинстві.

основні поняття

Окремі категорії адміністративних справ, категорія адміністративних справ, справа незначної складності, малозначна справа, складна справа, термінова справа, типова справа, зразкова справа.

теоретичні відомості

Визначено поняття «справа незначної складності (малозначна справа)», «типова справа», «зразкова справа», проте не визначено поняття «складна справа».

Як відзначається у *Методичних роз'ясненнях щодо застосування Класифікатора категорій адміністративних справ*, останній має важливе значення для організації адміністративного судочинства. На його основі визначається спеціалізація суддів (судових палат) адміністративних судів із розгляду справ, розподіляються справи між суддями, ведеться звітність судів про судовий розгляд справ, здійснюється систематизація та узагальнення судової практики, визначаються навантаження на суддів та складність справ, спеціалізація суддів із надання методичної допомоги суддям судів нижчого рівня тощо. В основу класифікації категорій адміністративних справ покладено такі ознаки, як: предмет оскарження (індивідуальний акт, нормативний акт, адміністративний договір); зміст спірних відносин; сторони судового процесу; вид суб'єкта владних повноважень; предмет захисту або предмет позову. У разі надходження до суду процесуального документа, який містить декілька вимог, суддя визначає категорію за більш істотним предметом спору.

Термін «термінова адміністративна справа» введений КАС України змінами 2017 року, однак не розкривається в його приписах. Крім того, ця терміносистема вживається в Кодексі лише двічі, а саме: у назві параграфу «Розгляд окремих категорій термінових адміністративних справ» (§ 2 глави 11 розділу II) і у *Перехідних положеннях* (Розділ VII) при вказівці на надсилання до суду апеляційної інстанції матеріалів окремих категорій термінових адміністративних справ (п. 15.6).

Швидке розв'язання публічно-правового конфлікту не повинно завдавати шкоди встановленню усіх обставин адміністративної справи. Отже, *термінові адміністративні справи необхідно розуміти як визначені КАС України справи щодо окремих категорій публічно-правових спорів, які потребують особливого порядку провадження в них, зумовленого невідкладними процесуальними діями і рішеннями, зволікання проведення (прийняття) яких призведе до порушення прав, свобод, інтересів суб'єктів публічно-правових відносин.*

Щодо типових і зразкових справ – у цьому плані йдеться про процесуальну новелу, розроблену на підставі європейської практики «пілотних рішень» Європейського суду з прав людини, а саме: процесуальний механізм розгляду зразкових справ (за прикладом рішення Верховного Суду в одній із типових справ). Суд, який розглядає як мінімум одну типову справу, кількість яких у провадженні одного або декількох адміністративних судів визначає доцільність

ухвалення зразкового рішення, може звернутися до Верховного Суду з поданням про розгляд однієї з них Верховним Судом як судом першої інстанції (частина четверта статті 22 кодексу адміністративного судочинства України).

Переважно зразкові справи стосуються розгляду та вирішення публічно-правових спорів у сферах очищення влади, видачі паспортів, пенсійного забезпечення.

📌 зверніть увагу

- На характеристику та перелік складних справ в адміністративному судочинстві.
- На особливості розгляду окремих категорій складних справ.
- На поняття термінових адміністративних справ в адміністративному судочинстві.
- На специфіку розгляду окремих категорій термінових адміністративних справ.
- На типові та зразкові адміністративні справи.
- На Розгляд типових та зразкових справ.

? питання для самоконтролю

1. Яким чином можна визначити поняття «складна справа», «термінова справа», «типова справа», «зразкова»?
2. У чому полягають загальні особливості розгляду окремих категорій складних справ?
3. Яким чином у законодавстві закріплено специфіку розгляду окремих категорій термінових адміністративних справ?
4. Яким чином можна провести розмежування типових та зразкових справ?
5. У чому полягають особливості розгляду зразкових справ?

📖 виконайте вправу

1. Наведіть приклади Рішень Верховного Суду у зразкових справах.
2. Оберіть рішення суду, що стосується окремих категорій адміністративних справ (у розрізі а) складних; б) термінових; в) типових та зразкових) та підготуйтеся для характеристики його на практичному занятті з урахуванням відповідності нормативним положенням та окремих особливостей (повідомлення учасників справи; подання заяв по суті справи; обчислення процесуальних строків; проголошення та вручення судових рішень; апеляційне та касаційне оскарження судових рішень тощо).

📖 література до теми

Пашенко К.С. Термінові справи в адміністративному судочинстві України у контексті процесуальних зловживань. *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2019. – № 5. – С. 190-193.

Ільницький О.В. Проблеми вибору форми провадження у адміністративному процесі при розгляді окремих нормативних категорій складних справ [Текст] / О. В. Ільницький // *Буковинські осінні адміністративні читання* : зб. матеріалів міжнар. конф. м. Чернівці, 26 листопада 2021 р. / уклад.: І. В. Ковбас, П. І. Крайній. Чернівці : Технодрук, 2021. С. 69-71.

Серватюк Л.В., Кучер Ю.А. Апеляційне та касаційне оскарження адміністративних справ незначної складності (малозначність справ). *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. Вип. 89. С. 88-95.

Біньковська Ю.І. Типові та зразкові справи в адміністративному судочинстві. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень*: проблеми організації та правового забезпечення : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адмінстр. права, Каф. адмінстр. права та адмінстр. діяльності ; уклад.: Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 63-66.

Миколаєць В. А. Зразкові й типові справи як новий механізм в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. Вип. 36, т. 1. С. 117-119.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ

Тема 16. Апеляційне провадження в адміністративному судочинстві

План

1. Загальна характеристика апеляційного провадження в адміністративному судочинстві.
2. Апеляційна скарга.
3. Відкриття апеляційного провадження.
4. Апеляційний розгляд.

основні поняття

Перегляд судових рішень, апеляція, апеляційний перегляд, апеляційний розгляд, апеляційне провадження, апеляційне оскарження, апеляційна скарга, суд апеляційної інстанції, апеляційний адміністративний суд.

теоретичні відомості

Важливою складовою частиною адміністративного судочинства виступає апеляційне провадження. Але це не просто частина судової системи, а додаткова гарантія забезпечення реалізації захисту прав, свобод і законних інтересів осіб у публічно-правових спорах із суб'єктами владних повноважень, якщо цей захист не відбувся на рівні судів першої інстанції. Водночас інститут апеляційного провадження під впливом різноманітних детермінант постійно еволюціонує. Зазначена ситуація вимагає наукового осмислення діяльності національних судів апеляційної інстанції для подальшого усунення окреслених прогалин та виявлення потенціалу інституції апеляції.

У процесуальній літературі поняття «апеляція» (з лат. “appellatio” – звернення, “appellare” – викликати до суду, звертатися) вживається у декількох контекстних значеннях: 1) як форма провадження з оскарження й перевірки судових рішень; 2) як форма звернення до суду апеляційної інстанції; 3) як привід до початку апеляційного провадження; 4) як порядок розгляду; 5) як стадія провадження; 6) як вид процесуального провадження; 7) як частина процесуального права; 8) як інститут судоустрою; 9) як назва судового органу

Апеляційне провадження - це стадія процесу, під час якої апеляційний суд перевіряє законність і обґрунтованість рішень та ухвал суду першої інстанції, що не набрали законної сили. Саме апеляційне провадження дає можливість в найкоротші строки виправити судові помилки, сприяє підвищенню якості роботи судів першої інстанції і скеруванню судової практики в суворій відповідності вимогам закону.

Принципова сутність апеляційного оскарження полягає в можливості висловлення скаржником апеляційному адміністративному суду незгоди із встановленням судом першої інстанції фактичним обставинам адміністративної справи та (або) застосування цим судом норм матеріального та (або) процесуального права. Йдеться про регламентовані в законі взаємопов'язані та взаємообумовлені процесуальні дії суду і учасників адміністративної справи з її перегляду, а також перегляду судових рішень судів першої інстанції, забезпечені правом суду оцінювати такі об'єкти перегляду:

– питання фактів – шляхом оцінки доказів і встановлення фактів;

– питання права – щодо перевірки правильності застосування норм матеріального та процесуального права судом першої інстанції, зокрема, при ухваленні судового рішення

Предмет права на повне або часткове апеляційне оскарження становлять судові рішення суду першої інстанції (рішення, ухвала).

Суб'єктами такого права постають особи, безпосередньо заінтересовані в результатах вирішення справи (матеріальних чи процесуальних):

– *учасники справи* – сторони, тобто позивач і відповідач (стаття 46 кодексу адміністративного судочинства України), треті особи (стаття 49 кодексу адміністративного судочинства України), їхні представники (статті 55, 57 кодексу адміністративного судочинства України), у тому числі якщо представник раніше не брав участі у відповідній справі, із обов'язковою вказівкою в довіреності на право представника звертатися із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами (статті 59, 60 кодексу адміністративного судочинства України);

– *особи, які не брали участі у справі*, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, але якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося – суд повинен закрити апеляційне провадження (пункт 3 частини 1 статті 305).

Що ж до винятків у реалізації права на апеляційне оскарження, то потрібно зважати на потенційне зменшення навантаження на суд апеляційної інстанції при застосуванні зазначених обмежень. Так, необхідно зробити акцент на положеннях частини другої статті 264 кодексу адміністративного судочинства України, відповідно до яких правом оскаржити нормативно-правовий акт наділені особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано такий акт.

Апеляційна скарга подається у письмовій формі. В апеляційній скарзі зазначаються:

- 1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подається скарга;
- 2) найменування суду першої інстанції, який ухвалив рішення, номер справи та дата ухвалення рішення;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності;
- 4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);
- 5) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, до суду апеляційної інстанції;
- 6) обґрунтування вимог особи, яка подала апеляційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права;
- 7) у разі необхідності - клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;
- 8) дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується;
- 9) перелік матеріалів, що додаються.

☞ зверніть увагу

- На підстави для апеляційного перегляду і на предмет перегляду.
- На вимоги до апеляційної скарги.
- На особливості відкриття апеляційного провадження.
- На нормативну регламентація апеляційного розгляду.

? питання для самоконтролю

1. Як співвідносяться поняття «перегляд судових рішень» і «апеляційний перегляд»?
2. З яких етапів складається апеляційне провадження?
3. Які вимоги висуваються до оформлення апеляційної скарги?
4. Що є предметом апеляційного перегляду в адміністративному судочинстві?

виконайте вправу

1. Скласти проект апеляційної скарги на рішення суду.
2. Навести приклади (із зазначенням підстав):
 - залишення апеляційної скарги без руху,
 - повернення апеляційної скарги судом апеляційної інстанції,
 - відмова у відкритті апеляційного провадження,
 - закриття апеляційного провадження.
3. Прокоментувати на прикладі постанови суду апеляційної інстанції її зміст і структуру.

література до теми

Гавалешко П. С. Поняття та сутність апеляції в сучасному адміністративному процесі. *Актуальні проблеми правової науки* : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу, м. Запоріжжя, 1-2 жовтня 2021 року / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя : Гельветика : ЗНУ, 2021. С. 280-283.

Глуханчук О.В. Новели апеляційного провадження за новою редакцією Кодексу адміністративного судочинства України. *Слово Національної школи суддів України*. 2018. № 1. С. 80-89.

Єременко Є.В. Межі доказування під час перегляду адміністративних справ в апеляційному порядку. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адміністр. права, Каф. адміністр. права та адміністр. діяльності ; уклад.: Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 101-103.

Поляков І.С. Перегляд рішень окружних адміністративних судів в апеляційному провадженні: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 16 с.

Улютіна О.А. Адміністративно-правовий статус апеляційних судів в Україні: аналіз його елементів. *Право. Людина. Довкілля*. 2019. Т. 10, № 2. С. 149-156.

Тема 17. Касаційне провадження

План

1. Загальна характеристика касаційного провадження.
2. Касаційна скарга.
3. Відкриття касаційного провадження.
4. Касаційний розгляд.

основні поняття

Касація, касаційний перегляд, касаційний розгляд, касаційне провадження, касаційне оскарження, касаційна скарга, суд касаційної інстанції, Касаційний адміністративний суд, Верховний суд.

теоретичні відомості

Касаційне провадження — це врегульований законом про адміністративне судочинство комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій з перегляду постанов і ухвал судів першої та апеляційної інстанції, що набрали законної сили на предмет їх відповідності нормам матеріального і процесуального права.

засади касаційного провадження:

– касація є послідовною стадією судового розгляду після апеляції у випадках, встановлених законом;

– касація можлива виключно у випадках відповідно до закону (частина перша статті 328 кодексу адміністративного судочинства України);

– із ухвал можна оскаржувати ті, що прямо передбачені в законі (частина 2 статті 328 кодексу адміністративного судочинства України);

– підставами для касаційного оскарження є виключно питання права (частина четверта коментованої статті), тобто неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права;

– касаційний перегляд проводиться в межах доводів і вимог касаційної скарги, із правом суду касаційної інстанції вийти за ці межі;

– за загальним правилом, передбачена можливість спрощеного провадження щодо розгляду адміністративних справ;

– можливість формулювання правового висновку, який містить тлумачення щодо застосування норм права

Судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Верховний Суд.

Касаційна скарга подається у письмовій формі.

У касаційній скарзі зазначаються:

1) найменування суду касаційної інстанції;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові для фізичних осіб) особи, яка подає касаційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та адреса електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності;

3) судові рішення, що оскаржуються;

4) підставу (підстави), на якій (яких) подається касаційна скарга з визначенням передбаченої (передбачених) ст. 328 КАС України підстави (підстав).

У разі подання касаційної скарги на підставі п.1 ч. 4 ст. 328 КАС України в касаційній скарзі зазначається постанова Верховного Суду, в якій викладено висновок про застосування норми права у подібних правовідносинах, що не був врахований в оскаржуваному судовому рішенні.

У разі подання касаційної скарги на підставі п. 2 ч. 4 ст. 328 КАС України в касаційній скарзі зазначається обґрунтування необхідності відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду.

У разі подання касаційної скарги на судове рішення, зазначене у ч. 2 і 3 ст. 328 КАС України, в касаційній скарзі зазначається обґрунтування того, в чому полягає неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення (рішень);

- 5) вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції;
- 6) у разі необхідності - клопотання особи, що подає касаційну скаргу;
- 7) дата отримання копії судового рішення суду апеляційної інстанції, що оскаржується;
- 8) перелік матеріалів, що додаються.

📌 зверніть увагу

- На підстави і предмет касаційного провадження в адміністративному судочинстві.
- На порядок подання касаційної скарги.
- На зміст, оформлення касаційної скарги.
- На нормативне регулювання відкриття касаційного провадження.
- На особливості касаційного розгляду в адміністративному судочинстві.

? питання для самоконтролю

1. У чому полягає специфіка касаційного провадження?
2. В чому полягає розмежування апеляційного та касаційного розгляду?
3. Який порядок розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи?

📌 виконайте вправу

1. Скласти касаційну скаргу.
2. Навести приклади постанов суду касаційної інстанції.

📖 література до теми

Бевзенко В. Зміст і види процесуального розсуду касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду. *Право України*. 2019. № 4. С. 114-135.

Колеснікова М.В. Сутність та значення касаційного провадження в адміністративному судочинстві України. *Legal Science, Legislation and Law Enforcement: Traditions and New European Approaches : International Scientific and Practical Conference, July 9–10, 2021 : conference proceedings*. Wloclawek : Baltija Publishing, 2021. С. 104-107.

Смокович М. Доктрина адміністративного права і процесу у практиці Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду. *Право України*. 2021. № 10. С. 147-158.

Смокович М.І. Реалізація права на касаційне оскарження в адміністративному процесі як складова права на справедливий суд. *Напрямки реформування публічного та приватного права в Україні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26 березня 2021 року / редкол.: Т. О. Коломoeць, О. Г. Бондар, Н. В. Верлос, Д. О. Єрмоленко, І. В. Пелех, Ю. В. Пирожкова; за заг. ред. Т. О. Коломoeць. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. С. 78-81.

Стафійчук К. В. Правова природа касаційного провадження в адміністративному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 317-319

Ткачук Н.В. Систематизація чинників, що здійснюють вплив на допустимість касаційної скарги в адміністративному судочинстві. *Право і суспільство*. 2020. № 1-2. С. 95-101.

Тема 18. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

План

1. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
2. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.
3. Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

основні поняття

Перегляд судових рішень, нововиявлені обставини, виключні обставини, преюдиційне судове рішення, переоцінка доказів, спотворення доказового матеріалу, обставини що не були встановлені судом, презумпція всебічності та повноти дослідження доказів.

теоретичні відомості

Нововиявленими можуть бути істотні для справи обставини фактичного та юридичного характеру, які об'єктивно мали місце на час розгляду адміністративної справи, а також не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою. По суті, до нововиявлених обставин можна віднести такі:

– істотні обставини на час розгляду справи, що не були встановлені судом і не були та не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, що не виникли або не змінилися після ухвалення судового рішення, не є фактами чи новими доказами встановлених раніше або не врахованих судом обставин;

– спотворення внаслідок зловживання судді доказового матеріалу у справі, покладене в основу та встановлене вироком суду або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, зокрема, завідомо неправдиві показання свідка, завідомо неправильний висновок експерта, завідомо неправильний переклад, фальшиві письмові, речові чи електронні докази, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у справі та є достатніми підставами для притягнення до кримінальної відповідальності;

– скасування преюдиційного судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.

КАС України уточнює, які з обставин не можуть вважатися нововиявленими:

– переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи, зважаючи на презумпцію всебічності та повноти дослідження відповідних обставин справи;

– нові докази, які не оцінювалися судом, стосовно встановлених судом обставин (чи неврахованих обставин).

Виключні обставини - це нові факти, які виникли після вирішення справи.

Інститут виключних обставин має на меті забезпечення перегляду судових рішень, ухвалених з порушеннями, що мали суттєвий вплив на вирішення справи. Визнання закону неконституційним, не застосування судом конституційного закону, злочинні дії судді, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом - усе це свідчить про помилку з боку держави та підриває довіру до судового рішення.

Суспільний інтерес в усуненні сумніву у законності та обґрунтованості судового рішення переважає над суспільним інтересом, що виявляється у дотриманні принципу юридичної визначеності (*res judicata*). У разі конкуренції між правильним і стабільним перевагу слід надавати першому.

Щоб усунути цей сумнів судові рішення, навіть те, що набрало законної сили, може бути переглянуте за заявою учасника справи або іншої зацікавленої особи, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси чи обов'язки.

⚡зверніть увагу

- На підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
- На поняття нововиявлених та виключних обставин.
- На оформлення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.
- На порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

? питання для самоконтролю

1. Яким чином у законодавстві визначено поняття «нововиявлені обставини», «виключні обставини»?
2. Які загальні особливості перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами?
3. Які підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами?
4. Яким чином можна охарактеризувати особливості складання заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами?
5. Який порядок здійснення перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами?

виконайте вправу

Проаналізуйте практику перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами (конкретні приклади, складання заяв, судові рішення).

література до теми

Руденко О.А. Особи, які не брали участі у справі, як суб'єкти права подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами в адміністративному судочинстві. *Причорноморські публічно-правові читання* : матеріали міжнар. наук. конф., 10–12 вер. 2021 р., Миколаїв / НУК ім. адм. Макарова, Центр українсько-європейського наукового співробітництва (Миколаївське відділення), Куявський університет у Влоцлавеку (Республіка Польща). Миколаїв : Гельветика, 2021. Ч. 1. С. 143-146.

Дорохіна Ю. Встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону як підстава для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами в адміністративному процесі. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4 вересня 2020 року) / редкол.: М. І. Смокович (голов. ред.) [та ін.]. Київ, 2020. С. 176-179.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Тема 19. Виконання судових рішень в адміністративних справах

План

1. Загальна характеристика виконання судових рішень в адміністративних справах.
2. Порядок виконання судових рішень в адміністративних справах.
3. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах.

основні поняття

Виконання судових рішень, добровільне виконання судового рішення, примусове виконання судового рішення, державний виконавець, приватний виконавець, Державна виконавча служба, виконавче провадження, виконання рішення яке набрало законної сили, негайне виконання рішення, виконавчий документ, виконавчий лист, судовий контроль за виконанням судових рішень.

теоретичні відомості

Виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» (далі – Закон) являє собою сукупність дій органів і посадових осіб, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які здійснюються на підставах, у спосіб та в межах повноважень, визначених Законом, іншими нормативно-правовими актами, виданими відповідно до Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до Закону підлягають примусовому виконанню.

В адміністративному процесуальному порядку розкривається ряд певних особливостей виконавчого провадження, які характеризуються наступним: примусове виконання рішень покладається на Державну виконавчу службу; примусове виконання рішень здійснюють державні виконавці районних, міських, районних у містах відділах Державної виконавчої служби (далі – державні виконавці), а також приватні виконавці.

Сутність виконавчого провадження полягає у тому, що воно є адміністративним процесуально-правовим засобом, який забезпечує примусове виконання рішень судових та інших органів на підставах, у спосіб та в межах, встановлених Законом, і тим самим реалізує захист прав громадян та організацій.

Залежно від того, яким чином юрисдикційне рішення набирає законної сили, **розрізняють: виконання рішення, яке набрало законної сили та негайне виконання рішення.**

Виконання рішення, яке набрало законної сили, застосовують у разі, якщо не встановлено підстав для негайного виконання. Негайне виконання — це виконання рішення ще до набрання ним законної сили. Негайне виконання застосовують, як правило, за результатами попередньої юрисдикційної діяльності суду у формі відправлення правосуддя або забезпечення ходу процесу. Підстави для застосування негайного виконання чітко передбачено у чинному законодавстві.

У разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні. Так само на відповідних суб'єктів владних повноважень можуть бути покладені обов'язки щодо забезпечення виконання рішення.

Судове рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, є підставою для його виконання.

У разі добровільного виконання судового рішення учасники справи не відшкодовують витрати щодо його примусового виконання та не підлягають заходам юридичної відповідальності за невиконання судового рішення. Водночас на рівні закону встановлено порядок і примусового виконання судових рішень в адміністративних справах, що згідно з частиною першою статті 5 Закону України «Про виконавче провадження» покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених законом випадках на приватних виконавців, правовий статус і організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

Виконання судового рішення здійснюється на підставі **виконавчого листа, виданого судом**, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Виконавчі листи викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду - електронними цифровими підписами всіх суддів, які входять до складу колегії).

Судовий контроль є спеціальним видом провадження в адміністративному судочинстві, відмінним від позовного. Головна *мета судового контролю* за виконанням рішень в адміністративних справах полягає насамперед у *реалізації основних завдань адміністративного судочинства при здійсненні адміністративними судами правосуддя, оскільки воно не обмежується винесенням судового рішення, а також передбачає його виконання*. кожний судовий процес повинен завершуватися реалізацією судового рішення у спірних правовідносинах між його сторонами. Тому після вирішення публічно-правового спору і набрання судовим рішенням законної сили суд продовжує відігравати активну роль у реалізації сторонами прав та законних інтересів, з приводу захисту яких він ухвалив судове рішення. Від здійснення судом належного контролю за виконанням судового рішення прямо залежить і ефективність правосуддя.

📌зверніть увагу

- На загальну характеристику виконання судових рішень в адміністративних справах.

- На добровільне і примусове виконання судових рішень в адміністративних справах.

- На нормативне регулювання порядку виконання судових рішень в адміністративних справах.

- На судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах, його мету та форми.

? питання для самоконтролю

1. Які судові рішення підлягають негайному виконанню?
2. Чи є обов'язковим виконання судового рішення?
3. Яким чином виправляються помилки у виконавчому документі та відбувається визнання його таким, що не підлягає виконанню?

виконайте вправу

1. Роз'яснити у яких випадках відбувається поворот виконання судових рішень.
2. Навести приклади судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах.

література до теми

Бойко І.В. До питання про виконання судових рішень в адміністративних справах. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 144. С. 109-119.

Зеленов А.С. Компенсаторний механізм як засіб захисту права на виконання судового рішення в адміністративних справах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 80-83.

Кошкош О.О. Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних з виконанням судових рішень і рішень інших органів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Кривий Ріг, 2018. 20 с.

Краснянська Д.О. Виконання судових рішень в адміністративному судочинстві. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адміністр. права, Каф. адміністр. права та адміністр. діяльності ; уклад.: Н.П. Матюхіна, М.С. Ковтун, С.А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 119-121.

Тема 20. Відновлення втраченого судового провадження

План

1. Порядок відновлення втраченого судового провадження в адміністративній справі.
2. Форма та зміст заяви про відновлення втраченого судового провадження.
3. Розгляд заяви про відновлення втраченого судового провадження.

основні поняття

Втрачене судове провадження, відновлення втраченого судового провадження, заява про відновлення втраченого судового провадження

теоретичні відомості

Слід зауважити, що відновлення втраченого провадження є одним із найменш досліджених інститутів як в адміністративному, так і в цивільному

процесі. Дослідники, які зверталися до проблематики відновлення втраченого провадження, визначають його як *особливий різновид справ*. Сприйняття норм, які регулюють відновлення втраченого провадження як цілісний інститут адміністративного процесу, вимагає уточнення його місця й ролі в процесі, систематизації основних рис, що виділяють його серед інших процесуальних інститутів.

Безпосереднім *об'єктом* судочинства з відновлення втраченого провадження в адміністративному процесі є конкретний перелік відсутніх повністю або частково матеріалів загубленої справи. *Предметом* відновлення втраченого провадження в адміністративному судочинстві є зміст окремих процесуальних документів або їх частин, які містилися у втраченому провадженні в адміністративному судочинстві у справі за винятком матеріалів і документів, що було втрачено до закінчення судового розгляду.

Незважаючи на те, що сьогодні *діловодство в суді передбачає ряд вимог, які значно спрощують відновлення справи, зокрема, технічну фіксацію, електронну обробку процесуальних документів, внесення їх у єдину базу, ведення журналу судового засідання, правила формування матеріалів справи тощо, тим не менш, втрата матеріалів в адміністративному судочинстві можлива за різних обставин, а саме: знищення справи, викрадення справи, повінь, пожежа тощо.*

Якщо відновлення втраченого провадження розглядати як стадію адміністративного процесу, можна **виділити такі його ознаки:**

1) факультативність, оскільки відкриття провадження у справі залежить виключно від волі заявника;

2) цільове призначення, що має відображення в обов'язковості позначення мети звернення до суду та її зв'язок із захистом прав та інтересів заявника;

3) безстроковість, яка впливає із того, що термін зберігання судового провадження не має значення для прийняття заяви про його відновлення, за винятком випадків, коли закінчився термін на пред'явлення виконавчого листа до виконання;

4) завершений характер, який виражається в тому, що відновити можна тільки закінчене провадження;

5) повнота й усебічність дослідження, що підтверджується повноваженнями суду винести ухвалу про припинення розгляду заяви про відновлення провадження у зв'язку з недостатністю зібраних матеріалів для точного відновлення втраченого судового провадження;

6) відповідність, адже відновлена справа повинна відповідати за змістом матеріалами втраченого судового провадження.

Провадження в адміністративній справі вважається втраченим за об'єктивних і суб'єктивних обставин, що унеможливають опрацювання процесуальних документів суду в конкретній адміністративній справі в майбутньому:

– часткове або повне знищення процесуальних документів внаслідок стихійного лиха (повінь, пожежа тощо), катастрофи (наприклад, вибух на

атомній електростанції) або лиха локального чи загального масштабу (епідемія хвороби, збройний конфлікт і т.п.);

– часткове або повне знищення документів працівниками апарату суду у зв'язку зі спливом строку зберігання документів;

– часткове або повне знищення (зникнення, їх неповернення до адміністративного суду) документів внаслідок протиправної поведінки, недбалості працівників апарату суду, інших осіб.

Водночас вказане провадження може бути відновленим за умови завершення провадження в такій справі винесенням відповідного судового рішення (рішення по суті, ухвали про закриття провадження у справі) із метою захисту процесуальних прав заявника на використання матеріалів адміністративної справи, які втрачені, для забезпечення в майбутньому можливості вільно користуватися іншими процесуальними правами.

Заява про відновлення втраченого судового провадження подається до суду **в письмовій формі.**

У заяві повинно **бути зазначено:**

1) про відновлення якого судового провадження або якої його частини просить заявник;

2) які особи брали участь у справі і в якому процесуальному статусі, їх найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб), їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб); ідентифікаційні коди юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України або реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності, або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, якщо відповідні дані відомі заявникові;

3) номери засобів зв'язку учасників судового процесу (телефон, факс, адреса електронної пошти, офіційна електронна адреса тощо), якщо вони відомі заявникові;

4) наявні у заявника відомості про обставини втрати судового провадження, місцезнаходження копій матеріалів провадження або даних щодо таких копій;

5) документи, відновлення яких заявник вважає необхідним і з якою метою.

До заяви про відновлення втраченого судового провадження **додаються документи** або їх копії, навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку, що збереглися в заявника або у справі, копії заяви відповідно до кількості учасників справи, а у разі необхідності - **клопотання про поновлення строку** на подання заяви про відновлення втраченого судового провадження.

Заява про відновлення втраченого судового провадження може бути подана до суду незалежно від строку зберігання судового провадження, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою цієї статті.

Заява про відновлення втраченого судового провадження для виконання судового рішення може бути подана **до закінчення строку пред'явлення виконавчого документа до виконання.** Суд може поновити зазначений строк, якщо за клопотанням заявника визнає причини його пропуску поважними.

📢 зверніть увагу

- На сутність і ознаки втраченого судового провадження в адміністративній справі.

- На мету і порядок відновлення втраченого судового провадження в адміністративній справі.

- На вимоги до форми та змісту заяви про відновлення втраченого судового провадження.

- На процедуру розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження.

? питання для самоконтролю

1. Які наслідки недодержання вимог до змісту та форми заяви про відновлення втраченого судового провадження, залишення заяви без розгляду чи відмови у відкритті провадження за заявою?

2. Яким чином відбувається розгляд заяви про відновлення втраченого судового провадження?

3. Який порядок сплати судових витрат при подачі заяви про відновлення втраченого судового провадження?

📝 виконайте вправу

1. Наведіть приклади відновлення втраченого судового провадження.

2. Складіть проект заяви про відновлення втраченого судового провадження.

📖 література до теми

Браун А.А. Особа заявника при поданні заяви про відновлення втраченого судового провадження. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень*: проблеми організації та правового забезпечення : зб. наук. пр. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2021 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адміністр. права, Каф. адміністр. права та адміністр. діяльності ; уклад.: Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин. Харків : Право, 2021. С. 66-68.

Лейба Є.В. Окремі аспекти судового розгляду відновлення втраченого судового провадження в цивільному процесі на тимчасово окупованих територіях України. *Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (20 квітня 2018 року, м. Ужгород) : наук. збірник / МОН України, УжНУ [та ін.] ; редкол.: О. Я. Рогач (голова) [та ін.]. Ужгород : Рік-У, 2018. С. 160-161.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8. ПРАКТИКА ЄСПЛ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Тема 21. Адміністративне судочинство та практика ЄСПЛ

План

1. Рішення Європейського суду з прав людини, які стосуються адміністративного судочинства.
2. Положення Європейської конвенції з прав людини.
3. Процедура виконання рішень Європейського суду з прав людини.

основні поняття

Європейський суд з прав людини, рішення ЄСПЛ, практика ЄСПЛ, конвенція, міжнародний договір, міжнародне законодавство, ратифікація, тлумачення.

теоретичні відомості

Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод та врегулювавши на законодавчому рівні практику виконання рішень ЄСПЛ окремим Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» (далі – Закон), Україна наблизилась до створення однорідної судової практики, узгодженої з європейською правовою системою в схожих правовідносинах. Відповідно до ст. 9 Конституції України Конвенція та Протоколи до неї є частиною національного законодавства України як чинний міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Україна, давши згоду на обов'язковість міжнародного договору, зобов'язується діяти таким чином, щоб не позбавити його мети та не зробити його неможливим для виконання. Тому і ратифікована Конвенція і практика ЄСПЛ відповідно до вище наведеного Закону для України є джерелами права і обов'язковими до застосування.

Водночас, досі існують певні питання щодо розуміння правового статусу практики ЄСПЛ у вітчизняній правовій системі, мають місце й різні підходи щодо застосування того чи іншого рішення ЄСПЛ. Так, з одного боку, існує правова позиція, що оскільки відповідно до ч.1 ст. 46 Конвенції високі Договірні Сторони зобов'язались виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами, прецедентний характер мають виключно рішення, в яких Україна була стороною процесу. З іншого боку, існує правова позиція, що усі рішення ЄСПЛ є джерелом права.

Якщо проаналізувати ст. 1 вище наведеного Закону, то під практикою Суду закон розуміє усю без винятку практику ЄСПЛ. Відповідно до ч. 2 ст. 6 КАСУ суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини. Відповідно до ч.1 ст.7 КАСУ суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Отже, Україна в особі відповідних її органів влади має здійснювати застосування усієї практики ЄСПЛ, використовуючи відповідні норми Конвенції разом з рішеннями ЄСПЛ, в яких Судом тлумачаться її положення. Проте, тут виникають проблеми із офіційним перекладом рішень ЄСПЛ у справах, де Україна не була стороною, оскільки багато таких рішень ЄСПЛ станом на сьогодні не мають офіційного перекладу державною мовою. А відповідно до ст. 18 вище наведеного Закону суди мають використовувати офіційний переклад рішення Суду, що надрукований у офіційному виданні, або, за відсутності перекладу, оригінальним текстом. Але працювати з оригінальним текстом рішення ЄСПЛ досить складно, не маючи відповідної філологічної підготовки, та й хто перевірятиме правильність перекладу суддею та відповідно застосування такого рішення ЄСПЛ.

Виконання ж остаточного рішення ЄСПЛ в будь-якій справі, в якій Україна є стороною, може обумовлювати за рішенням Суду здійснення Україною як загальних заходів (вирішення певної правової проблеми в чинному законодавстві, наприклад, внесення до нього змін або удосконалення адміністративної практики) так і індивідуальних (усунення конкретного визначеного в рішенні ЄСПЛ порушення, виплата сатисфакції, перегляд справи у судовому порядку).

Для більшості країн-членів Ради Європи рішення ЄСПЛ становлять доктринальне джерело права. Крім того, ми можемо також спостерігати стійку тенденцію використання практики ЄСПЛ країнами-нечленами Ради Європи в особі їх органів судової гілки влади, що свідчить про важливість рішень ЄСПЛ як джерела тлумачення положень Конвенції.

📌зверніть увагу

- На положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод
- На практику Європейського суду з прав людини, яка стосується адміністративного судочинства.

? питання для самоконтролю

1. Які особливості врахування рішень Європейського суду з прав людини під час розгляду адміністративних справ у судах?
2. Які Положення Європейської конвенції з прав людини впливають на прийняття рішення під час розгляду адміністративної справи?
3. В чому полягають особливості процедури виконання рішень Європейського суду з прав людини?

📌виконайте вправу

Проаналізуйте застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних положень та принципів адміністративного судочинства.

Прокоментуйте вимоги на справлеивий суд (з урахуванням практики ЄСПЛ).

література до теми

Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 128 с.

Жерьобкіна Є.А. Адміністративно-правовий механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини як основа застосування прецедентного права в Судовій системі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 258-265.

Кононець В.П. Роль Європейського суду з прав людини у контролі за виконанням судових рішень органами публічної адміністрації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. Вип. 44. С. 32-35.

Лобкова К.В. Значення практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві України. Принцип верховенства права. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : зб. наук. пр. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9–10 квіт. 2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; [відп. за вип.: Н. П. Матюхіна, Г. А. Гончаренко, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин]. Харків : Право, 2020. С. 115-118.

Задирака, Н. Застосування принципу верховенства права з урахуванням судової практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві. *Права людини як індикатор розвитку сучасної держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (13 грудня 2021 р.) / за ред.: О. Васильченко, Є. Герасименко, О. Сінькевич, А. Матат ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : Видавництво Людмила, 2021. – С. 155-156.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

БЛОК 1. Основні категорії адміністративного судочинства

Завдання адміністративного судочинства.

Критерії, за якими суд оцінює рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта публічного адміністрування.

Джерела права (матеріального та процесуального), які застосовує адміністративний суд.

Принципи адміністративного судочинства.

Форми адміністративного судочинства (загальне і спрощене), відмінності між ними.

Визначення компетентного суду.

Адміністративна юрисдикція.

Публічно-правові спори, що належать до адміністративної юрисдикції.

Правила предметної, інстанційної та територіальної юрисдикції, наслідки їх недотримання (порушення).

Склад суду. Відводи.

Учасники судового процесу (учасники справи, представники, інші учасники судового процесу).

Адміністративна процесуальна право- і дієдатність.

Докази та доказування. Засоби доказування. Предмет доказування. Обов'язок доказування. Подання, витребування та забезпечення доказів. Дослідження та оцінка доказів.

БЛОК 2. Звернення до адміністративного суду.

Провадження в суді першої інстанції.

Право на звернення з адміністративним позовом.

Строк звернення з адміністративним позовом, наслідки його пропущення.

Зміст і оформлення позовної заяви.

Способи судового захисту.

Забезпечення адміністративного позову.

Відкриття провадження.

Підготовче провадження.

Відзив. Відповідь на відзив. Заперечення. Пояснення третьої особи щодо позову або відзиву. Зустрічний позов в адміністративному судочинстві.

Врегулювання спору за участі судді.

Відмова відповідача від позову, примирення.

Розгляд справи по суті.

Особливості розгляду типових та зразкових справ.

БЛОК 3. Судові рішення в адміністративних справах

Види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судове рішення.

Набрання судовим рішенням законної сили.

Негайне виконання судового рішення.

Звернення судового рішення до виконання.

Судовий контроль за виконанням судового рішення.

Перегляд судового рішення в адміністративній справі (апеляційне і касаційне провадження; перегляд за нововиявленими або виключними обставинами).

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що є завданням адміністративного судочинства?

- а) захист прав, свобод та публічних інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб в порядку адміністративного судочинства
- б) справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень
- в) справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення публічно-правових спорів в судовому та адміністративному порядку та із застосуванням процедур примирення сторін
- г) справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів з метою ефективного захисту держави у міжнародно-правових відносинах

2. Відповідно до якого закону здійснюється провадження в адміністративних справах?

- а) закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи
- б) закону, чинного на час відкриття провадження у справі
- в) закону, чинного на час подання позовної заяви
- г) у випадку змін законодавства у справах, щодо яких відкрито провадження, застосовується законодавство за домовленістю сторін

3. Якими нормативно-правовими актами регулюється здійснення адміністративного судочинства?

- а) Конституцією України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України
- б) Конституцією України, Цивільним процесуальним кодексом України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України
- в) Конституцією України, Кодексом адміністративного судочинства України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України
- г) Конституцією України, Адміністративно-процесуальним кодексом України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України

4. Як чинне законодавство визначає поняття адміністративної справи?

- а) справа, що розглядається в за участю суб'єкта владних повноважень в судовому та позасудовому порядку
- б) публічно-правовий спір, переданий на розгляд судів загальної юрисдикції
- в) переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір
- г) справа за зверненням суб'єкта владних повноважень яка містить ознаки публічно-правового спору

5. Яка із наведених ознак, згідно з Кодексом адміністративного судочинства України, НЕ є ознакою публічно-правового спору?

- а) хоча б одна сторона є суб'єктом законотворчого процесу, і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку представників виконавчої або судової влади, або інших осіб
- б) хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг
- в) хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи
- г) хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій

6. Який із наведених варіантів характеризує мету укладання адміністративних договорів?

- а) врегулювання питань надання фінансових послуг державою
- б) делегування представницьких мандатів
- в) врегулювання питань надання адміністративних послуг
- г) фіксування суттєвих положень коаліційної угоди

7. Яка справа згідно з положеннями чинного законодавства визнається малозначною?

а) адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають особистої участі сторін справи для повного та всебічного встановлення її обставин

б) адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин

в) адміністративна справа, у яких заявлено позовну вимогу про відшкодування шкоди у розмірі, що не перевищує 200 прожиткових мінімумів для працездатних осіб

г) адміністративна справа, у яких заявлено позовну вимогу про відшкодування шкоди у розмірі, що не перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб

8. Яким способом може здійснюватися захист порушених прав, свобод чи інтересів особи, яка звернулася до адміністративного суду?

а) шляхом скасування незаконного нормативно-правового акту, яким порушено права, свободи чи інтереси людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень

б) у спосіб, визначений законом або адміністративним договором, який забезпечує ефективний захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень

в) будь-яким способом, який не суперечить закону і забезпечує ефективний захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень

г) шляхом накладання адміністративних і дисциплінарних стягнень на суб'єкта владних повноважень, винного у порушенні прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин

9. Які діє має вчинити адміністративний суд у разі невідповідності правового акта, яким врегульовано правовідносини, із яких виник спір, Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту?

а) застосувати закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону)

б) зупинити провадження у справі і звернутися до Конституційного Суду України з поданням щодо конституційності закону чи іншого правового акта

в) застосувати правовий акт, який має вищу юридичну силу, або положення відповідного міжнародного договору України

г) відмовити у відкритті провадження у справі, або закрити провадження у вже розпочатій справі

10. Які дії має вчинити адміністративний суд у разі відсутності закону, що регулює спірні правовідносини?

а) зупинити провадження у справі до прийняття закону, що врегулює спірні правовідносини

б) закрити провадження у адміністративній справі

в) виходити із конституційних принципів і загальних засад права

г) застосувати закон, що регулює подібні правовідносини

11. У яких формах здійснюється адміністративне судочинство?

а) у порядку позовного та окремого провадження

б) у порядку позовного та наказного провадження

в) у порядку загального та спеціального позовного провадження

г) у порядку загального та спрощеного позовного провадження

12. Які адміністративні справи розглядаються виключно у формі спрощеного позовного провадження?

а) справи щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, у тому числі справи, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище

- б) щодо припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців
- в) щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб
- г) щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб

13. Які адміністративні справи розглядаються виключно за правилами загального позовного провадження?

- а) про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності
- б) щодо перебування іноземців або осіб без громадянства на території України
- в) про припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців
- г) типові справи

14. Якою мовою можуть користуватися учасники процесу?

- а) виключно державною
- б) регіональною за згодою сторін
- в) рідною з використанням послуг перекладача
- г) загальнозрозумілою мовою за ухвалою суду

15. Хто має право надавати професійну правничу допомогу сторонам справи в адміністративному суді?

- а) прокурор, інші особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи
- б) адвокат
- в) законні представники за наявності юридичної освіти рівня «магістр права»
- г) працівники центрів надання безоплатної правничої допомоги

16. Яка операційна система забезпечує розгляд адміністративної справи в електронній формі?

- а) Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
- б) Єдина система автоматизованого документообігу суду
- в) Єдина інформаційна система «Правосуддя»
- г) Інформаційний портал «Судова влада»

17. Яка дії має вчинити суд у разі неможливості розгляду справи в електронній формі з технічних причин?

- а) невідкладно перевести матеріали справи в паперову форму у порядку, встановленому Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему справа та розглянути справу за матеріалами в паперовій формі
- б) надіслати сторонам справи ухвалу про повторне надання матеріалів справи у паперовій формі та встановити строк їх повторного надання
- в) залишити справу без руху до усунення технічних неполадок Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи
- г) зупинити провадження у справі до усунення технічних неполадок Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи

18. У чому полягає принцип верховенства права в адміністративному судочинстві?

- а) суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України
- б) людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави
- в) у разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу
- г) усі учасники адміністративного процесу є рівними перед законом і судом

19. У чому полягає принцип рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом?

а) суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України

б) людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави

в) у разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу

г) не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників судового процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками

20. У чому полягає зміст принципу диспозитивності в адміністративному судочинстві?

а) сторони та інші особи, які беруть участь у справі, мають рівні права щодо подання доказів, їх дослідження та доведення перед судом їх переконливості

б) кожна особа, яка звернулася за судовим захистом, розпоряджається своїми вимогами на власний розсуд

в) суд вживає передбачені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи

г) суд створює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, необхідні умови для встановлення фактичних обставин справи і правильного застосування законодавства

21. У чому полягає принцип гласності судового процесу в адміністративному судочинстві?

а) суд вживає передбачені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи

б) суд створює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, необхідні умови для встановлення фактичних обставин справи і правильного застосування законодавства

в) розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито, будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні

г) не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників судового процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками

22. У чому полягає принцип обов'язковості судових рішень в адміністративному судочинстві?

а) учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення

б) судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України

в) ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи або обмежений у праві отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи

г) особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду

23. У чому полягає принцип відкритості судового процесу в адміністративному судочинстві?

а) учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення

б) судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України

в) ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи або обмежений у праві отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи

г) особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду

24. Які дії має вчинити адміністративний суд у разі відсутності закону, що регулює спірні правовідносини?

- а) зупинити провадження у справі до прийняття закону, що врегулює спірні правовідносини
- б) закрити провадження у адміністративній справі
- в) виходити із конституційних принципів і загальних засад права
- г) застосувати закон, що регулює подібні правовідносини

25. Яким актом може бути створено або ліквідовано адміністративний суд?

- а) указом Президента
- б) наказом Державної судової адміністрації
- в) рішенням з'їзду суддів України
- г) законом

26. Які повноваження має місцевий адміністративний суд?

- а) є судом першої інстанції з розгляду справ адміністративної юрисдикції
- б) є судом апеляційної інстанції з розгляду справ адміністративної юрисдикції
- в) є судом першої та апеляційної інстанції з розгляду справ адміністративної юрисдикції
- г) є судом першої, апеляційної та касаційної інстанції з розгляду справ адміністративної юрисдикції

27. Який суд НЕ здійснює розгляд та вирішення справ в порядку адміністративного судочинства?

- а) місцевий загальний суд
- б) окружний адміністративний суд
- в) Верховний Суд
- г) Конституційний Суд України

28. Який суд здійснює касаційний перегляд адміністративних справ?

- а) Вищий спеціалізований суд з розгляду адміністративних справ
- б) Вищий адміністративний суд
- в) Верховний Суд
- г) Конституційний Суд України

29. Хто призначає керівника апарату апеляційного адміністративного суду?

- а) голова цього суду
- б) начальник відповідного територіального управління Державної судової адміністрації України
- в) Голова Державної судової адміністрації України
- г) Голова Верховного суду України

30. Які правові спори віднесено до адміністративної юрисдикції?

- а) усі публічно-правові спори
- б) усі публічно-правові спори, які пов'язані із здійсненням владних управлінських функцій
- в) усі публічно-правові спори, які пов'язані із здійсненням владних управлінських функцій, окрім тих, розгляд яких відбувається у порядку інших видів судочинства
- г) Кодексом адміністративного судочинства України визначено вичерпний перелік публічно-правових спорів, які розглядаються і вирішуються в порядку адміністративного судочинства

31. Який з перерахованих спорів підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства?

- а) з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат
- б) щодо накладення адміністративних стягнень
- в) щодо оскарження дій та бездіяльності нотаріуса
- г) про банкрутство

32. У якому нормативно-правовому акті міститься законодавче визначення поняття «публічно-правовий спір»?
- а) Кодексі України про адміністративні правопорушення
 - б) Законі України «Про звернення громадян»
 - в) Кодексі адміністративного судочинства України
 - г) законодавство не містить визначення цього поняття
33. Хто з перерахованих суб'єктів НЕ є суб'єктом владних повноважень відповідно до Кодексу адміністративного судочинства?
- а) орган місцевого самоврядування
 - б) службова особа
 - в) територіальна виборча комісія
 - г) політична партія
34. Яка з перерахованих ознак є характерною для нормативно-правового акту суб'єкта владних повноважень?
- а) є актом правозастосування
 - б) є джерелом права
 - в) розрахований на одноразове застосування
 - г) персоналізованість
35. Що відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України НЕ відноситься до публічної служби?
- а) професійна діяльність суддів
 - б) діяльність на державних політичних посадах
 - в) професійна діяльність адвокатів
 - г) альтернативна (невійськова) служба
36. Хто виступатиме позивачем у спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження та звільнення з публічної служби?
- а) особа яка претендує на зайняття посади публічної служби, особа яка проходить публічну службу, особа яка припинила публічну службу
 - б) виключно особа, яка проходить публічну службу
 - в) суб'єкт владних повноважень, який приймає особу на публічну службу та звільняє з неї
 - г) суб'єкт владних повноважень, який наділений владними функціями щодо контролю за дотриманням законності у публічній службі
37. Якими особливостями характеризується порядок розгляду спорів з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження та звільнення з публічної служби?
- а) скороченими строками звернення
 - б) неможливістю перегляду судових рішень в касаційному порядку
 - в) неможливістю перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку
 - г) Кодекс адміністративного судочинства України не визначає особливостей розгляду таких спорів
38. Які з перерахованих спорів НЕ належать до юрисдикції адміністративних судів?
- а) щодо оскарження рішення про притягнення публічного службовця до дисциплінарної відповідальності
 - б) щодо призначення чи звільнення директора комунального підприємства, установи чи організації
 - в) щодо забезпечення житлом, якщо особливий порядок забезпечення публічних службовців житлом встановлений спеціальними законодавчими актами
 - г) про стягнення заробітної плати за позовами публічних службовців
39. Які справи підсудні Верховному Суду як суду першої інстанції?
- а) оскарження дій та бездіяльності кандидата на пост Президента України
 - б) оскарження актів, дій чи бездіяльності Кабінету Міністрів України

- в) оскарження актів, дій чи бездіяльності Національного банку України
- г) оскарження актів, дій чи бездіяльності Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів

40. Яким адміністративним судом як судом першої інстанції вирішуються адміністративні справи з приводу оскарження нормативно-правових актів суб'єкта владних повноважень, повноваження якого поширюються на всю територію України?

- а) окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ
- б) апеляційним адміністративним судом за місцезнаходженням позивача
- в) Київським апеляційним адміністративним судом
- г) Верховним Судом

41. Судом якої (яких) інстанції може виступати Верховний Суд?

- а) як суд касаційної інстанції
- б) як суд першої та касаційної інстанції
- в) як суд апеляційної та касаційної інстанції
- г) як суд першої, апеляційної та касаційної інстанції

42. Який адміністративний суд розглядає справу, яка щодо однієї з вимог підсудна окружному адміністративному суду, а щодо іншої вимоги - місцевому загальному суду як адміністративному суду?

- а) місцевий загальний суд як адміністративний суд
- б) окружний адміністративний суд
- в) один з цих судів за вибором позивача
- г) один з цих судів за вибором голови суду

43. Хто з перерахованих осіб НЕ є учасником адміністративного процесу?

- а) суддя
- б) треті особи
- в) експерт з питань права
- г) судовий розпорядник

44. Хто з перерахованих осіб відноситься до учасників справи?

- а) представник
- б) свідок
- в) експерт
- г) позивач

45. Хто з перерахованих осіб відноситься до учасників справи?

- а) представник
- б) свідок
- в) суддя
- г) треті особи

46. Хто з перерахованих осіб має право змінити розмір позовних вимог?

- а) суддя
- б) позивач
- в) відповідач
- г) треті особи, які не заявляють самостійних вимог

47. З якого віку за загальним правилом для фізичних осіб настає адміністративна процесуальна дієздатність?

- а) 14 років
- б) 16 років
- в) 18 років
- г) 21 рік

48. На які групи поділяються учасники адміністративного процесу відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України?
- а) особи, які беруть участь у справі та особи, які не беруть участь у справі
 - б) учасники справи, представники, інші учасники судового процесу
 - в) сторони та інші учасники адміністративного процесу
 - г) сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб
49. Хто з перерахованих осіб НЕ має заінтересованості в результаті розгляду справи?
- а) суддя
 - б) представник сторони
 - в) треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору
 - г) треті особи, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору
50. Які правові наслідки виникають у разі вступу в адміністративну справу правонаступника сторони чи третьої особи?
- а) усі дії, вчинені в адміністративному процесі до вступу правонаступника особою, яку він замінив, є необов'язковими для нього
 - б) усі дії, вчинені в адміністративному процесі до вступу правонаступника, обов'язкові для нього в такій самій мірі, у якій вони були б обов'язкові для особи, яку він замінив
 - в) у разі вступу в адміністративний процес правонаступника розгляд адміністративної справи починається спочатку
 - г) суд має закрити провадження у справі, так як процесуальне правонаступництво в адміністративному процесі не допускається
51. До якого моменту позивач має право змінити предмет або підстави адміністративного позову?
- а) до відкриття провадження по справі
 - б) до початку судового розгляду справи по суті
 - в) до закінчення підготовчого засідання
 - г) до закінчення судового розгляду справи
52. До якого моменту позивач має право збільшити або зменшити розмір позовних вимог?
- а) до відкриття провадження по справі,
 - б) до початку судового розгляду справи по суті
 - в) до закінчення підготовчого засідання
 - г) до закінчення судового розгляду справи
53. Що є обов'язковою умовою заміни неналежної сторони?
- а) згода судді, який розглядає адміністративну справу
 - б) згода первісного позивача
 - в) згода первісного відповідача
 - г) згода первісних позивача та відповідача
54. Що з перерахованого характеризує третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору?
- а) суд залучає таких осіб до участі в справі
 - б) вступають у справу на стороні позивача або відповідача
 - в) вступають у справу пред'явивши адміністративний позов до однієї або декількох сторін
 - г) залучаються до участі у справі за клопотанням осіб, які беруть участь у справі
55. Яке право НЕ мають треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору?
- а) мати представника
 - б) заявляти клопотання і відводи
 - в) подати заперечення проти адміністративного позову
 - г) збільшити або зменшити розмір позовних вимог

56. На кого в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень покладається обов'язок доказування правомірності такого рішення, дії чи бездіяльності?

- а) відповідача-суб'єкта владних повноважень
- б) позивача – фізичну чи юридичну особу
- в) сторони доказують ті обставини, на які вони посилаються в обґрунтування своїх вимог та заперечень
- г) суд

57. На кого за загальним правилом в адміністративних справах покладається обов'язок доказування?

- а) відповідача-суб'єкта владних повноважень
- б) позивача
- в) обидві сторони
- г) суд

58. Яка роль адміністративного суду в процесі збирання доказів в адміністративних справах?

- а) обов'язок по збиранню доказів повністю покладається на суд
- б) суд може збирати докази з власної ініціативи
- в) суд за клопотанням осіб, які беруть участь у справі може витребувати докази, проте не може збирати їх з власної ініціативи
- г) суд не може здійснювати жодних дій по збиранню доказів

59. Що є предметом доказування в адміністративній справі?

- а) сукупність доказів, що дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи
- б) докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи
- в) є обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення
- г) показання свідків, письмові, речові і електронні докази, висновки експертів

60. Що таке преюдиційні факти?

- а) факти, які визнані судом загальноновідомими
- б) факти, які визнаються сторонами
- в) факти, які встановлені судовим рішенням в адміністративній, цивільній або господарській справі, що набрало законної сили
- г) факти, які відповідно до закону вважаються встановленими

61. Які засоби доказування НЕ передбачено Кодексом адміністративного судочинства України?

- а) електронні докази
- б) показання сторін, третіх осіб та їхніх представників, допитаних як свідки
- в) роз'яснення спеціаліста
- г) висновок експерта

62. Якій вимозі мають відповідати докази при поданні їх сторонами в адміністративному процесі?

- а) належності
- б) повноти
- в) наперед встановленої сили
- г) письмової форми

63. Що з перерахованого є властивістю доказів в адміністративному процесі?

- а) вірогідність
- б) допустимість
- в) всебічність
- г) винятковість

64. На які види поділяються докази залежно від їх відношення до обставин, які необхідно встановити?

- а) обвинувальні і виправдовувальні
- б) прямі і непрямі
- в) особисті і речові
- г) первісні і похідні

65. Яким чином забезпечується допустимість доказу?

- а) зв'язком з предметом доказування
- б) отриманням законним способом
- в) відповідністю дійсності
- г) достатністю для прийняття рішення

66. Яким чином забезпечується належність доказу?

- а) зв'язком з предметом доказування
- б) отриманням законним способом
- в) відповідністю дійсності
- г) достатністю для прийняття рішення

67. Які дії має вчинити адміністративний суд у разі, якщо показання свідка базуються на повідомленнях інших осіб?

- а) ці особи повинні бути встановлені
- б) ці особи повинні також підписати протокол допиту свідка
- в) ці особи повинні взяти участь у одночасному допиті зі свідком, який допитувався
- г) ці особи повинні також бути допитані

68. У яких випадках призначається додаткова експертиза?

- а) висновок експерта суперечить іншим матеріалам справи
- б) є підстави вважати експерта заінтересованою особою
- в) висновок експерта визнано неповним або неясним
- г) у справі з'явилися нові речові докази, які потребують експертного дослідження

69. Які з перерахованих витрат належать до витрат, пов'язаних з розглядом справи?

- а) пов'язані із залученням суддів, секретаря судового засідання, помічника судді, судового розпорядника у порядок проведення врегулювання спору за участю суддів, секретаря судового засідання, помічника судді, судового розпорядника
- б) пов'язані із залученням учасників судового процесу, крім учасників справи та їх представників, та експерта з питань права
- в) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертиз
- г) пов'язані із залученням судді у порядок проведення врегулювання спору за участю судді

70. Ким встановлюється Граничний розмір компенсації за судовим рішенням витрат сторін та їхніх законних представників, що пов'язані із прибуттям до суду?

- а) Кабінетом Міністрів України
- б) Радою суддів України
- в) Міністерством юстиції України
- г) Радою адвокатів України

71. Ким та якими документами встановлюється розмір витрат на підготовку експертного висновку на замовлення сторони, проведення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача чи експерта?

- а) стороною на підставі правочинів та інших доказів
- б) судом на підставі договорів, рахунків та інших доказів
- в) фізичною та/або юридичною особою на підставі конклюдентних дій
- г) стороною на підставі первинних документів бухгалтерського обліку

72.Хто може оскаржити судові рішення щодо судових витрат, якщо це стосується їх інтересів?

- а) учасники справи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі
- б) виключно сторони
- в) учасники справи
- г) сторони та/або треті особи, їхні представники

73.Як встановлюється ставка судового збору?

а) у відсотках ціни позову, але не менше розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб визначеного законом про судовий збір і не більше розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб визначених законом про судовий збір

б) у відсотках ціни позову, але не менше розміру мінімальної заробітної плати для працездатних осіб визначеного законом про державний бюджет і не більше розмірів мінімальної заробітної плати для працездатних осіб визначених законом про державний бюджет

в) у відсотках ціни позову, але не менше розміру податкової соціальної пільги визначеної податковим кодексом і не більше розмірів податкової соціальної пільги визначених податковим кодексом

г) у відсотках ціни позову, але не менше розміру неоподаткованого мінімуму доходу громадян визначеного указом президента і не більше розмірів неоподаткованого мінімуму доходу громадян визначених указом президента

74.Який загальний строк встановлено для звернення особи до адміністративного суду за захистом своїх прав, свобод та інтересів?

- а) 1 місяць
- б) 6 місяців
- в) 1 рік
- г) 3 місяці

75.Який загальний строк встановлено для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень?

- а) 1 місяць
- б) 6 місяців
- в) 1 рік
- г) 3 місяці

76.З якого моменту обчислюється строк звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень?

а) з дня, коли суб'єкт владних повноважень дізнався або повинен був дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів

б) з дня оскарження особою рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень в досудовому порядку

в) не пізніше, ніж через три дні, з дня отримання письмового розпорядження керівника органу, установи

г) з дня виникнення підстав, що дають суб'єкту владних повноважень право на пред'явлення передбачених законом вимог

77.Яким чином можуть встановлюватися строки звернення до адміністративного суду?

- а) виключно Кодексом адміністративного судочинства України
- б) Кодексом адміністративного судочинства України та іншими законами
- в) виключно судом
- г) судом та Кодексом адміністративного судочинства України

78.Який строк встановлено для звернення до адміністративного суду у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби?

- а) 15 днів
- б) 1 місяць
- в) 6 місяців
- г) 3 місяці

79. Який строк встановлено для звернення до адміністративного суду у справах, щодо яких законом визначена обов'язковість досудового порядку вирішення спору?
- а) 15 днів
 - б) 1 місяць
 - в) 6 місяців
 - г) 3 місяці
80. Що буде наслідком пропущення строків звернення до адміністративного суду, причини якого визнані судом неповажними?
- а) залишення позову без руху
 - б) залишення позову без розгляду
 - в) закриття провадження у справі
 - г) поновлення строку звернення
81. З якого моменту починається перебіг процесуального строку?
- а) з дня, що передує відповідній календарній даті або настанню події, з якою пов'язано його початок
 - б) з відповідної календарної дати або дня настання події, з якою пов'язано його початок
 - в) з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок
 - г) це питання вирішує суд своєю ухвалою
82. Яка процесуальна форма передбачена для розгляду заяви про поновлення процесуального строку?
- а) заявне провадження
 - б) спрощене провадження
 - в) скорочене провадження
 - г) письмове провадження
83. Який граничний строк передбачено для усунення несправності функціонування Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи суду, що унеможливає розгляд справи в електронній формі і вимагає її зміну на письмове форму провадження?
- а) 5 днів
 - б) 1 день
 - в) 3 дні
 - г) 7 днів
84. Що з перерахованого є заходом процесуального примусу в адміністративному судочинстві?
- а) призначення експертизи
 - б) конфіскація майна
 - в) адміністративне затримання
 - г) штраф
85. Який захід процесуального примусу застосовується до особи за порушення порядку під час судового засідання у разі вчинення таких дій вперше?
- а) попередження
 - б) видалення із залу судового засідання
 - в) заміна особи
 - г) штраф
86. До кого адміністративним судом можуть бути застосовані заходи процесуального примусу?
- а) виключно до осіб, які беруть участь у справі
 - б) до всіх учасників адміністративного процесу
 - в) до всіх учасників адміністративного процесу та інших осіб, присутніх у судовому засіданні
 - г) виключно до присутніх у судовому засіданні осіб, які не є учасниками адміністративного процесу

87. До кого адміністративним судом може бути застосовано такий захід процесуального примусу як привід?

- а) до малолітніх осіб
- б) до неповнолітніх осіб
- в) до жінок, які мають дітей віком до шести років
- г) до жінок, старше 55 років

88. Який захід процесуального примусу застосовується адміністративним судом до особи за повторне невиконання нею розпоряджень судді (головуючого судді)?

- а) попередження
- б) видалення із залу судового засідання
- в) заміна особи
- г) штраф

89. Який захід процесуального примусу застосовується адміністративним судом до особи за неподання без поважних причин письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, або неповідомлення причин їх неподання?

- а) попередження
- б) конфіскація доказів
- в) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом
- г) штраф

90. До яких категорій осіб адміністративним судом може бути застосовано такий захід процесуального примусу як привід?

- а) до малолітніх осіб
- б) до неповнолітніх осіб
- в) до жінок, які доглядають дітей віком до восьми років
- г) до вагітних жінок

91. У яких випадках адміністративним судом може бути застосовано штраф у сумі від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб?

- а) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству
- б) неодноразового зловживання процесуальними правами
- в) повторного чи систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення
- г) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів

92. У яких випадках адміністративним судом може бути застосовано штраф у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб?

- а) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів
- б) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству
- в) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин суб'єктом владних повноважень
- г) використання під час процедури врегулювання спору за участю судді портативних, аудіотехнічних пристроїв, а також здійснення фото- і кінозйомки, відео-, звукозапису

93. Які органи можуть застосовувати привід до суду до належно викликаної особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідка, які без поважних причин не прибули у судові засідання або не повідомили причини неприбуття?

- а) органи Національної поліції України
- б) органи доходів і зборів
- в) органи Державної виконавчої служби
- г) судова адміністрація

94. Як визначається зміст поняття "адміністративний позов"?

- а) це звернена до адміністративного суду правова вимога позивача про проведення судом певних дій із зазначенням способу захисту
- б) це звернена до адміністративного суду вимога зацікавленої особи про поновлення порушених чи визнання оспорюваних прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин
- в) це звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів або на виконання повноважень у публічно-правових відносинах
- г) це урегульована нормами адміністративного процесуального права форма вимог позивача до відповідача

95. Що з перерахованого є структурним елементом адміністративного позову?

- а) предмет
- б) об'єкт
- в) мета
- г) суб'єкт

96. Що є підставою адміністративного позову?

- а) матеріально-правові вимоги позивача
- б) вимоги позивача, звернені до адміністративного суду
- в) обставини справи, що потребують доказування
- г) правові норми, якими врегульовано спірні правовідносини

97. Що є предметом адміністративного позову?

- а) фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи
- б) обставини, якими обґрунтовуються позовні вимоги чи заперечення сторін
- в) правові норми, якими врегульовано спірні правовідносини
- г) вимога позивача до суду про захист його прав або законних інтересів шляхом задоволення матеріально-правової претензії до відповідача

98. Шляхом подання чого реалізується право на звернення до адміністративного суду?

- а) скарги
- б) заяви
- в) позову
- г) клопотання

99. Які заходи забезпечення позову може вжити адміністративний суд?

- а) заборона вчиняти певні дії
- б) встановлення обов'язку позивача вчинити певні дії
- в) накладення арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачу
- г) передача речі, яка є предметом спору, на зберігання іншим особам

100. До якого виду процесуальних актів-документів належить позовна заява?

- а) заяви з процесуальних питань
- б) заяви по суті справи
- в) первинні судові заяви
- г) заяви – вимоги

101. У якій формі відповідач може викласти свою позицію щодо наведених позивачем у відповіді на відзив пояснень, міркувань та аргументів і мотиви їх визнання або відхилення?

- а) відзив на відповідь
- б) відповідь на відзив
- в) зустрічний позов
- г) заперечення

102. Які документи зобов'язаний додати до позову позивач – суб'єкт владних повноважень?

- а) копії позовної заяви, а також копії доданих до позовної заяви документів відповідно до кількості учасників справи
- б) клопотання про затримання і доставлення відповідача, який не є суб'єктом владних повноважень
- в) доказ надіслання рекомендованим листом з повідомленням про вручення іншим учасникам справи, які не мають офіційної електронної адреси, копії позовної заяви та доданих до неї документів
- г) копію посадової інструкції та наказу про призначення на посаду, якою підтверджується його право звернутися в адміністративний суд у встановлених законом випадках

103. Чим за своєю суттю є надання відповідачем відповіді на позов?

- а) процесуальним правом відповідача
- б) процесуальним обов'язком відповідача
- в) зустрічним позовом
- г) способом досягнення примирення сторін

104. У якій формі до адміністративного суду подаються заяви з процесуальних питань?

- а) виключно в письмовій формі
- б) в письмовій та усній формі
- в) виключно в усній формі
- г) у письмовій формі із обов'язковим нотаріальним засвідченням підпису

105. Що є підставою для повернення судом заяв з процесуальних питань заявнику без розгляду?

- а) очевидна безпідставність та необґрунтованість вимог
- б) зневажливе звернення до суду або сторони справи
- в) закінчення підготовчого провадження і призначення справи до судового розгляду
- г) перевищення ліміту заявника на вчинення подібних процесуальних дій

106. За якої підстави адміністративний суд приймає ухвалу відмову у відкритті провадження в адміністративній справі?

- а) справа не підсудна цьому адміністративному суду
- б) позивач не усунув недоліки позовної заяви, яку залишено без руху
- в) заяву не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства
- г) позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності

107. За якої підстави адміністративний суд приймає ухвалу відмову у відкритті провадження в адміністративній справі?

- а) позовну заяву подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності
- б) позовну заяву подано особою після закінчення строків, установлених законом
- в) позивач до відкриття провадження в адміністративній справі подав заяву про її відкликання
- г) у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав є ухвала про закриття провадження в адміністративній справі, що набрала законної сили

108. Які правові наслідки тягне за собою відмова у відкритті провадження в адміністративній справі?

- а) не позбавляє права повторного звернення тієї ж особи до адміністративного суду з таким самим адміністративним позовом
- б) не позбавляє права повторного звернення тієї ж особи до адміністративного суду з таким самим адміністративним позовом, але не раніше десяти днів з дня прийняття ухвали про відмову у відкритті провадження
- в) не позбавляє права повторного звернення тієї ж особи до адміністративного суду з таким самим адміністративним позовом, але не раніше місяця з дня прийняття ухвали про відмову у відкритті провадження
- г) позбавляє права повторного звернення тієї ж особи до адміністративного суду з таким самим адміністративним позовом

109. Що має зазначити адміністративний суд в ухвалі про відкриття провадження?

- а) здійснення огляду письмових і речових доказів

- б) уточнення заперечень проти позову
- в) здійснення допиту свідків
- г) зміст позовних вимог

110. Протягом якого строку за загальним правилом суд приймає рішення про відкриття провадження в адміністративній справі?

- а) протягом трьох днів з дня надходження позовної заяви до адміністративного суду
- б) протягом п'яти днів з дня надходження позовної заяви до адміністративного суду
- в) протягом десяти днів з моменту реєстрації адміністративного позову автоматизованою системою документообігу
- г) протягом розумного строку, але не пізніше п'ятнадцяти днів з дня надходження позовної заяви до адміністративного суду

111. За яких підстав адміністративний суд приймає ухвалу про залишення позовної заяви без руху?

- а) позовну заяву подано недієздатною особою
- б) позовна заява не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства
- в) не вказано всіх реквізитів відповідача - суб'єкта владних повноважень
- г) не сплачено судовий збір

112. Які наслідки тягне за собою прийняття адміністративним судом ухвали про відкриття провадження у справі?

- а) учасники публічно-правового спору набувають статусу сторін
- б) зупинення перебігу процесуальних строків
- в) вчинення процесуальних дій суду щодо дослідження доказів, допиту свідків, огляду доказів на місці
- г) подання зустрічного позову суб'єктом владних повноважень

113. Які дії вчиняє суддя у разі, якщо відповідачем у позовній заяві, щодо якої відсутні підстави для її повернення, залишення без розгляду чи відмови у відкритті провадження у справі, вказана фізична особа, яка не має статусу підприємця?

- а) відкриває провадження в адміністративній справі
- б) не пізніше наступного дня з дня надходження позовної заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи
- в) не пізніше двох днів з дня надходження позовної заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи
- г) не пізніше п'яти днів з дня надходження позовної заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи

114. За якої підстави адміністративний суд приймає ухвалу про повернення позовної заяви позивачеві?

- а) позовну заяву подано без додержання вимог, встановлених Кодексом адміністративного судочинства України
- б) позовну заяву не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства
- в) у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав є постанова суду, що набрала законної сили
- г) позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності

115. Яке право має адміністративний суд у разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин?

- а) повторно звернутися до відповідача
- б) вирішити спір за наявними матеріалами справи
- в) закрити провадження у справі
- г) накладати на відповідача штраф

116. Не пізніше якого строку адміністративний суд має розпочати розгляд справи по суті?

- а) не пізніше ніж через шістдесят днів з дня відкриття провадження у справі
- б) не пізніше ніж через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі
- в) не пізніше ніж через шістдесят днів з дня подачі позову у справі
- г) не пізніше ніж через тридцять днів з дня подачі позову у справі

117. В який строк адміністративний суд розглядає справу по суті?

- а) протягом двадцяти днів з дня початку розгляду справи по суті.
- б) протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті
- в) протягом сорока днів з дня початку розгляду справи по суті
- г) протягом шістдесяти днів з дня початку розгляду справи по суті

118. У який строк адміністративний суд має розпочати розгляд справи по суті у випадку продовження строку підготовчого провадження?

- а) не пізніше трьох днів з дня закінчення такого строку
- б) не пізніше п'яти днів з дня закінчення такого строку
- в) не пізніше десятих днів з дня закінчення такого строку
- г) не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку

119. Хто відкриває судові засідання при розгляді справи по суті?

- а) секретар судового засідання
- б) позивач
- в) головуючий
- г) помічник судді

120. Який порядок заслуховування вступного слова учасників справи?

- а) відповідач та третя особа, яка бере участь на його стороні, позивач та третя особа, яка бере участь на його стороні, а також інші учасники справи
- б) позивач та відповідач, їх представники, треті особи, які беруть участь на їх стороні, а також інші учасники справи
- в) позивач та третя особа, яка бере участь на його стороні, представник позивача, відповідач та третя особа, яка бере участь на його стороні, представник відповідача, а також інші учасники справи
- г) треті особи, які беруть участь на їх стороні, позивач та відповідач, їх представники, а також інші учасники справи

121. У якій черговості можуть ставитися з дозволу головуючого питання позивачу?

- а) третя особа, яка бере участь на стороні відповідача, відповідач, інші учасники справи
- б) відповідач, інші учасники справи, третя особа, яка бере участь на стороні відповідача
- в) інші учасники справи, третя особа, яка бере участь на стороні відповідача, відповідач
- г) відповідач, третя особа, яка бере участь на стороні відповідача, інші учасники справи

122. З яких етапів складається стадія розгляду справи по суті в адміністративному судочинстві?

- а) аналіз ситуації, прийняття рішення та виконання рішення
- б) відкриття розгляду справи по суті, з'ясування обставин справи та дослідження доказів, судові дебати та ухвалення рішення
- в) реєстрація заяви, проведення слухання та винесення рішення
- г) підготовка до судового засідання, проведення слухання та прийняття рішення по суті заявлених вимог

123. Хто з суддів буде головуючим у судовому засіданні при розгляді справи колегіально судом першої інстанції?

- а) суддя, визначений Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою
- б) суддя, який є найстаршим за віком
- в) суддя, визначений головою суду
- г) суддя, який спеціалізується на розгляді таких категорій справ

124. За якої підстави суд зобов'язаний зупинити провадження в адміністративній справі?

- а) призначення судом експертизи
- б) захворювання особи, яка бере участь у справі, підтвердженого медичною довідкою, що перешкоджає прибуттю до суду
- в) неприбуття у судові засідання особи, яка бере участь у справі, про яку немає відомостей, що її вручено повістку
- г) звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення

125. За якої підстави адміністративний суд приймає ухвалу про закриття провадження у справі?

- а) позивач відмовився від адміністративного позову і відмову прийнято судом
- б) надійшло клопотання позивача про відкликання позовної заяви
- в) позовну заяву подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності
- г) у провадженні цього або іншого адміністративного суду є адміністративна справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав

126. У якій формі адміністративним судом приймається судове рішення в апеляційному та касаційному порядку?

- а) постанови
- б) рішення
- в) ухвали
- г) вироків

127. Яке рішення суд направляє відповідним суб'єктам владних повноважень для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону, які було виявлено під час розгляду справи?

- а) постанову
- б) додаткову ухвалу
- в) окрему ухвалу
- г) спеціальну ухвалу

128. Що з перерахованого НЕ є вимогою, що пред'являється до судового рішення?

- а) законність
- б) обґрунтованість
- в) верховенство права
- г) гласність

129. З якого моменту за загальним правилом набирає законної сили рішення суду першої інстанції?

- а) після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо таку скаргу не було подано
- б) після закінчення строку подання апеляційної скарги незалежно від її подання
- в) з моменту проголошення
- г) з моменту постановлення

130. З якого моменту набирає законної сили рішення суду апеляційної інстанції, якщо його було прийнято за наслідками розгляду у письмовому провадженні?

- а) після закінчення строку подання касаційної скарги, якщо таку скаргу не було подано
- б) після закінчення строку подання касаційної скарги незалежно від її подання
- в) з моменту її підписання суддею (суддями)
- г) з моменту проголошення

131. Яка з перерахованих ухвал адміністративного суду НЕ викладається окремим документом?

- а) про повернення позовної заяви
- б) про призначення експертизи
- в) про забезпечення доказів
- г) про вступ до участі у справі третіх осіб

132. Що з перерахованого НЕ відображається в описовій частині рішення адміністративного суду першої інстанції?
- а) стислий виклад позиції позивача та заперечень відповідача
 - б) заяви, клопотання учасників справи
 - в) зупинення і поновлення провадження
 - г) докази, відхилені судом, та мотиви їх відхилення
133. На який строк може бути відкладено складення постанови у повному обсязі?
- а) не більш як два дні
 - б) не більш як три дні
 - в) не більш як п'ять днів
 - г) не більш як десять днів
134. Що з перерахованого НЕ є підставою прийняття адміністративним судом додаткового судового рішення?
- а) щодо однієї із позовних вимог, з приводу якої досліджувалися докази, не ухвалено рішення
 - б) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи
 - в) судом не вирішено питання про судові витрати
 - г) суд, вирішивши питання про право, не визначив способу виконання судового рішення
135. Які з перерахованих судових рішень НЕ підлягають негайному виконанню?
- а) про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності
 - б) про уточнення списку виборців
 - в) про поновлення на посаді у відносинах публічної служби
 - г) про припинення повноважень посадової особи у разі порушення нею вимог щодо несумісності
136. Який граничний строк встановлено для подання апеляційної скарги на рішення суду?
- а) 10 днів
 - б) 20 днів
 - в) 30 днів
 - г) 40 днів
137. Який граничний строк встановлено для подання апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції?
- а) 5 днів
 - б) 10 днів
 - в) 15 днів
 - г) 30 днів
138. У якому складі суддів здійснюється апеляційний розгляд в адміністративному судочинстві?
- а) одноособово
 - б) колегією у складі трьох суддів
 - в) колегією у складі не менше трьох суддів
 - г) колегією у складі п'яти суддів
139. Що з перерахованого НЕ є підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції судом апеляційної інстанції?
- а) правильне по суті вирішення справи чи питання, але із помилковим застосуванням норм матеріального чи процесуального права
 - б) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими
 - в) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи
 - г) невідповідність висновків суду обставинам справи
140. У якій формі здійснюється апеляційне оскарження в адміністративному судочинстві?
- а) апеляційне подання
 - б) апеляційна скарга

- в) апеляційний позов
- г) апеляційне заперечення

141. Які дії має вчинити суд апеляційної інстанції у разі, якщо апеляційна скарга суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення?

- а) вирішити питання про поновлення строку апеляційного оскарження за клопотанням суб'єкта владних повноважень
- б) залишити апеляційну скаргу без розгляду
- в) відмовити у відкритті апеляційного провадження
- г) залишити апеляційну скаргу без руху

142. Які судові рішення адміністративних судів можуть бути оскаржені в касаційному порядку?

- а) суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку та суду апеляційної інстанції
- б) суду першої інстанції незалежно від їх перегляду в апеляційному порядку та суду апеляційної інстанції
- в) виключно суду апеляційної інстанції
- г) виключно постанови суду першої та апеляційної інстанції

143. Які судові рішення адміністративного суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку?

- а) будь-які постанови та ухвали
- б) будь-які постанови та ухвали, які перешкоджають подальшому провадженню у справі
- в) будь-які постанови та ухвали, які викладаються окремим документом
- г) виключно постанови

144. Який граничний строк встановлено для подання касаційної скарги на судові рішення в адміністративному судочинстві?

- а) 10 днів
- б) 20 днів
- в) 30 днів
- г) 2 місяці

145. Що може бути підставою касаційного оскарження в адміністративному судочинстві?

- а) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи
- б) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд визнав встановленими
- в) порушення судом норм матеріального чи процесуального права
- г) пропущення строку на апеляційне оскарження

146. Який порядок подання касаційної скарги встановлено Кодексом адміністративного судочинства України?

- а) касаційна скарга подається через адміністративний суд, який розглядав справу як суд першої інстанції
- б) касаційна скарга подається через адміністративний суд, який розглядав справу як суд апеляційної інстанції
- в) касаційна скарга подається через адміністративний суд, який ухвалив оскаржуване судові рішення
- г) касаційна скарга подається безпосередньо до адміністративного суду касаційної інстанції

147. У якому складі суддів здійснюється касаційний розгляд в адміністративному судочинстві?

- а) колегією у складі трьох або більшої непарної кількості суддів
- б) колегією у складі трьох суддів
- в) колегією у складі менше п'яти або більшої непарної кількості суддів
- г) колегією у складі п'яти суддів

148. Що з перерахованого НЕ є підставою для відмови у відкритті касаційного провадження в адміністративній справі?

- а) справа не підлягає касаційному розгляду у порядку адміністративного судочинства

- б) скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на касаційне оскарження
- в) судом апеляційної інстанції не в повному обсязі розглянуто зміст апеляційної скарги
- г) касаційна скарга є необгрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки матеріалів справи

149. Які дії може вчиняти суд касаційної інстанції?

- а) встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, в межах доводів та вимог касаційної скарги
- б) встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в оскаржуваному судовому рішенні
- в) вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу
- г) досліджувати докази

150. Що з перерахованого є підставою для скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалення нового рішення судом касаційної інстанції?

- а) невідповідність висновків суду обставинам справи
- б) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими
- в) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи
- г) порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення, якщо обставини справи встановлені повно і правильно

151. Який термін відзиву касаційної скарги на судові рішення у порядку адміністративного судочинства ?

- а) до початку розгляду справи судом касаційної інстанції
- б) протягом встановленого судом касаційної інстанції строку в ухвалі про відкриття касаційного провадження
- в) до закінчення касаційного провадження
- г) протягом строку на касаційне оскарження.

152. Коли особа, яка подала касаційну скаргу на судові рішення у порядку адміністративного судочинства, має право від неї відмовитись?

- а) до початку розгляду справи судом касаційної інстанції
- б) протягом встановленого судом касаційної інстанції строку
- в) у будь-який час до закінчення касаційного провадження
- г) протягом строку на касаційне оскарження

153. Які підстави для передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду?

- а) якщо суд, який розглядає справу в касаційному порядку, дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики
- б) якщо суд, який розглядає справу в касаційному порядку, дійде висновку, щодо великого суспільного резонансу справи
- в) якщо суд, який розглядає справу в касаційному порядку, дійде висновку, щодо неоднозначності використання існуючих норм права
- г) якщо суд, який розглядає справу в касаційному порядку, дійде висновку, щодо суттєвого порушення норм матеріального права судом апеляційної інстанції

154. Якою кількістю членів складу суду вирішується питання про передачу справі на розгляд Великої Палати Верховного Суду?

- а) 1/3 від складу суду
- б) 2/3 від складу суду
- в) більшістю від складу суду
- г) одноособово Головою суду

155. У якій формі касаційним судом приймається рішення про передачу справи на розгляд до Великої Палати Верховного Суду ?

- а) постанови
- б) рішення
- в) ухвали
- г) висновку

156. Які процесуальні наслідки незгоди судді касаційної інстанції із рішенням про передачу справи на розгляд до Великої Палати Верховного Суду ?

- а) складання окремої думки в ухвалі
- б) складання заперечення в ухвалі
- в) складання претензій в ухвалі
- г) складання зауважень в ухвалі

157. Що є підставою для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві?

- а) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими
- б) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи
- в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду
- г) невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи

158. Що є підставою для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві?

- а) неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права
- б) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи
- в) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими
- г) суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі

159. Що НЕ є підставою для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві?

- а) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи
- б) встановлення вироком суду або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі
- в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду
- г) переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи

160. Що є підставою для перегляду судового рішення у зв'язку з виключними обставинами в адміністративному судочинстві?

- а) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення
- б) переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи
- в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду
- г) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Адміністративне право України. Адміністративне судочинство в Україні : посіб. для підгот. до зовніш. незалеж. оцінювання / І. М. Балакарева [та ін.] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. адмін. права ; за заг. ред. Н. Б. Писаренко. Харків : Право, 2019. 190 с.
2. Бурбика М.М. Адміністративний процес України (у схемах) : навч. посіб. / М. М. Бурбика, М. В. Колеснікова, А. В. Солонар ; Сумський держ. ун-т. Суми : Сум. держ. ун-т, 2019. 108 с.
3. Васильєв С.В. Звернення до суду: алгоритм процесуальних дій (адміністративна юрисдикція): навч. посіб. Київ : Алерта : Правова єдність, 2021. 342 с.
4. Коваль М.П. Адміністративний судовий процес та особливості розгляду деяких спорів: навч. посібник у схемах. Одеса : Юрид. літ., 2020. 216 с.
5. Муза О.В. Процесуальні засади спрощеного позовного провадження в адміністративному судочинстві України: монографія / О. В. Муза, К. Є. Травкіна ; Акад. адвокатури України. Київ : Четверта хвиля, 2019.
6. Писаренко Н.Б. Засади адміністративного судочинства (сучасний український контекст): монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 248 с.

Додаткова

1. Адміністративне право України та адміністративне судочинство в Україні : блок тестових завдань : навч.-метод. посібник / [І.І. Бабін та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, зав. каф. публ. права Руслани Гаврилюк та д-ра юрид. наук, зав. каф. процес. права Оксани Щербанюк ; М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2019. 671 с.
2. Бевзенко В.М. Сутність та підстави втручання адміністративного суду у розсуд суб'єкта публічної адміністрації : монографія / В. М. Бевзенко, Г. В. Панова. Київ : Дакор, 2018. 232 с.
3. Бояринцева М.А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія. Запоріж. нац. ун-т. Херсон : Гельветика, 2019. 480 с.
4. Використання практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві : круглий стіл, 1 листоп. 2019 р. , Київ / Київ. регіон. центр НАПрН України, Центр дослідж. проблем адмін. юстиції. Київ : [б. и.], 2019.
5. Зеленов А. С.. Виконання судових рішень в адміністративних справах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 - Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2018. 20 с.

6. Зеленська І.М. Підготовка позовної заяви (в рамках адміністративного судочинства): метод. рек. / І. М. Зеленська, Ю. В. Зоркіна, І. Н. Зарубіна ; за заг. ред. С. О. Гриненка ; СБУ, Ін-т підгот. юрид. кадрів для СБУ НУ ЮАУ ім. Ярослава Мудрого. Харків : ІПЮК для СБ України, 2020. 28 с.

7. Капля О.М. Принципи адміністративного судочинства України: теорія та практика реалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 35с.

8. Кихтюк Р.М. Правові засади процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 20 с.

9. Кошкош О.О. Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних з виконанням судових рішень і рішень інших органів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 - Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Кривий Ріг, 2018. 20 с.

10. Левчишина О.Л. Розгляд та вирішення в адміністративному судочинстві України публічно-правових спорів за участю організацій саморегульованих професій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 18 с.

11. Оксюта О.Г. Адміністративно-правове регулювання організації адміністративного судочинства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 20 с.

12. Писаренко Н.Б. Концептуальні основи адміністративного судочинства в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 38 с.

13. Сачук Р.М. Перекладач як учасник адміністративного судочинства: процесуальний статус, компетентність, неупередженість: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 24с.

14. Цвіра Д.М. Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних із вирішенням податкових спорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2018. 20 с.

15. Шарая А. А., Сергєєв К. В. Характеристика апеляційного провадження в адміністративному судочинстві. *The 2 nd International scientific and practical conference. Achievements and prospects of modern scientific research* (January 11-13, 2021) Editorial EDULCP, Buenos Aires, Argentina. 2021. С. 616-618.

16. Шарая А.А., Гордієнко А.А. Проблеми визначення предметної юрисдикції адміністративних судів. *Актуальні питання розвитку сучасної науки та освіти* (частина IV): матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 16-17 січня 2021 року. Львів : Львівський науковий форум, 2021. С. 36-38.

17. Шарая А.А., Панкратова Д. О. Інститут забезпечення позову в адміністративному судочинстві: теоретичний аспект. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 15–16 січня 2021 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С. 69-73.

18. Bortnyk N., Zarosilo V. The essence of administrative and delict proceedings in the system administrative and processual law of Ukraine. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки.* 2018. Вип. 20. С. 69-76.

19. Kunev Yu., Myronets O. Administrative law: material, processual and formal components. *Адміністративне право і процес.* 2021. № 1(32). С. 15-27.

20. Nesterova I., Shelever N. Expert and legal expert as participants of administrative process. *Проблеми законності.* 2021. Вип. 152. С. 69-78.

Інформаційні джерела

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Національна бібліотека імені В. І.Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
3. Американська бібліотека НаУКМА. URL: <http://www.library.ukma.kiev.ua/amer>.
4. Судова влада України. URL: <https://court.gov.ua/fair/>.
5. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.
7. Запорізький окружний адміністративний суд. URL: <https://adm.zp.court.gov.ua/sud0870/>.
8. Рішення щодо України, винесені ЄСПЛ. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9329.
9. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
10. Державне підприємство «Інформаційні судові системи». URL: <https://ics.gov.ua/ics/about/acts/>.
11. Асоціація адвокатів України. URL: <https://www.uaa.org.ua>.
12. Асоціація правників України. URL: <https://uba.ua>.
13. Вища рада правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua>.
14. Реєстр адвокатів. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/advokatam/reyestr-advokativ>.
15. Касаційний адміністративний суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/kas_adm.

Навчальне видання
(українською мовою)

Шарая Анна Анатоліївна

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС (АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО) :
навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право»

Рецензент _____

Відповідальний за випуск _____

Коректор _____ -